

Det kgl. Landhusholdningsselskab modtog d. 25. Maj 1893 fra Holbæk Amts økonomiske Selskab en Skrivelse, hvori det opfordredes til:

- »1. at tage Spørgsmaalet om Landbrugets Forhold til en eventuel Toldreform op til fornyet Overvejelse paa Grundlag af den i 1887 afgivne Toldudvalgs-Betænkning og med fornødent Hensyn til de siden da gjorte Erfaringer og statistiske Oplysninger,
2. specielt paany at undersøge, hvorvidt og i hvilket Omfang en Toldbeskyttelse for Landbrugets forskellige Produkter maatte antages at være til Gavn for Landbruget i dets Helhed,
3. eventuelt at søge Tilslutning for Resultatet af en saadan fornyet Undersøgelse hos Landets forskjellige Landboforeninger.«

Ved Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesmøde i Juli 1893 kom denne Sag under Forhandling, og man besluttede at opfordre det Udvalg, der havde udarbejdet den ovenfor omtalte Toldbetænkning af 1887 til paany at tage Sagen under Overvejelse og at fremkomme med en ny Betænkning. Men da denne ikke vilde kunne forelægges Bestyrelsesraadet til Behandling, forlangte flere af Medlemmerne, særlig af Hensyn til deres politiske Stilling, at det ved Offentliggjørelsen af Betænk-

ningen skulde bemærkes, at den ikke kom til Behandling i Bestyrelsesraadet, og derfor maatte fremtræde som en Betænkning fra det nedsatte Udvalg. Dette bemyndigedes iøvrigt til at supplere sig, hvis saadant maatte ønskes.

Af Medlemmerne i det tidligere Udvalg var imidlertid Geheimekonferentsraad Tesdorpf død, og Etatsraad Valentiner ønskede ikke at deltage i de fornyede Forhandlinger, medens derimod Proprietær Andersen (Rosendal), Capt. J. C. la Cour, Professor Dr. jur. Falbe-Hansen og Godsinspektør Tilemann erklærede sig villige dertil og supplerede sig med Lehns greve Danneskjold-Samsøe og Forpagter Ulrik, Sophiendal, samt valgte, ligesom sidst, Redaktør H. Hertel til Sekretær.

Fra dette Udvalg har Selskabet d. 6te November modtaget efterstaaende Betænkning.

Den 15 November 1894.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Landbruget og Toldreformen.

(Udvalgsbetænkning til det kgl. danske Landhusholdningsselskab.)

FORORD.

Det var ikke uden væsentlige Betæneligheder, at undertegnede Udvalg paatog sig den Revisionsopgave af Landhusholdningsselskabets Toldbetænkning af 1887, hvortil dette Selskab opfordrede os i Henhold til en fra Holbæk Amts økonomiske Selskab indkommen Henstilling. Medens Toldbetænkningen 1887 skreves under meget rolige Forhold indenfor Landbrugernes Kreds, har der derimod i de sidste og særlig i det sidste Aar rejst sig en varm Drøftelse af Landbrugets Krav til en kommende Toldrevision, og de forskellige Anskuelser have stillet sig i et vist Modsætningsforhold til hinanden, saa en Samstemning syntes vanskelig. Paa den ene Side har nemlig de senere Aars vanskelige Folkeforhold og den jævnlige Brist paa tilstrækkelig Arbejdskraft paa Landet, som for en Del menes foranlediget ved den beskyttede Industris Dragen Arbejdskraft fra Land til By, i Forbindelse med den Fordyrelse, som Tolden bevirker paa en stor Mængde Nødvendighedsgjenstande i Landbrugets Tjeneste, rejst en stærk Bevægelse i mange Landbrugskredse for at der bør gjøres kraftige Skridt i frihandlersk Retning, for ved den formindskede Toldafgift og Produktionsbeskyttelse at opnaa billigere Priser paa Landbrugets Nødvendighedsartikler, og for ved en mindre stærk Udvikling af Industrien at bevare en større Del af Arbejdskraften paa Landet. Paa den anden Side

har dels de Toldskranker, dels de prohibitive Indførselsbestemmelser, som flere af vore Nabolande og netop de bedste Aftagere af vore Landbrugsprodukter, have rejst mod flere af disse, hos mange Landmænd fremkaldt Kravet om ved passende Toldsatser paa Landbrugsprodukter at beskytte vort hjemlige Marked mod at overvældes af en fri og uhindret Indførsel fra billig producerende Lande.

Der har saaledes blandt Landmændene i den senere Tid udviklet sig dels en forøget frihandlerisk, dels en foreløbig beskyttende Retning for flere af vore Landbrugsprodukter, og ihvorvel disse to Retninger ikke absolut behøve at staa i Modstrid til hinanden, har der dog ved Forholdenes Natur udviklet sig et ret bestemt Modsætningsforhold mellem dem. Vel er dette ingenlunde her fremtraadt med en saadan Styrke som i flere af vore Nabolande, hvor det i høj Grad og i en længere Aarrække har sat Sindene i stærk Bevægelse, men det har dog været saa fremtrædende, at det paa Forhaand maatte vække Tvivl om, at Udvalget, der omsluttede Repræsentanter for begge Anskuelser, skulde kunne enes om en fælles Toldbetænkning.

Dette er ganske vist ikke heller lykkedes paa alle Punkter, idet Udvalgets Flertal bestemt hævder, at man i en saa vigtig økonomisk Sag skal handle opportunistisk, o: tage Hensyn til de Vilkaar for Vareudvexling. vore Nabolande byde os, selv om man derved kommer i Strid med hidtil gjældende Doktriner; medens Udvalgets Mindretal derimod mener, at Frihandel ogsaa i nærværende Tid bør være det ledende Princip ved enhver ny Toldrevision. Men naar Dissenspunkterne alligevel ere forholdsvis faa, da skyldes det, at en indgaaende Drøftelse af begge Standpunkter paa den ene Side har vakt Tvivl hos Udvalgets frihandlerske Retning, om det virkelig vil være til Fordel for Landbruget under Udlandets nuværende Toldpolitik at accentuere Frihandelsprincippet stærkere end i den forrige Betænkning, medens paa den anden Side Overvejelserne, som af Udvalgets opportunistiske Side

forudsat, have viist, at Beskyttelse for alle vore Landbrugsprodukter i Virkeligheden vil have mindre Betydning, end det undertiden antages; og endelig har hele Udvalget været gjen- nemtrængt af Ønsket om at bidrage Sit til, at Landbruget saa vidt muligt i denne vigtige Sag kan optræde enigt overfor Lovgivningsmyndigheden og de andre Standsinteresser, og man har derfor ikke ment det rigtigt at forspilde denne Enighed, naar der ikke bag de enkelte Særanskuelser ligger utvivlsomme Fordele for Landbruget.

Vort Standpunkt i den anden Hovedpart af den tidligere Betænkning: Landbrugets Forhold til Industrien og det Omfang, hvori dennes Toldbeskyttelse ønskes »modereret og fornuftig reguleret«, er i det Væsentlige det samme som i den ældre Betænkning. Man har søgt at fjerne de Misforstaaelser, som Udtryk i den gamle Betænkning paa dette Punkt flere Steder har fremkaldt, dels ved at omskrive og dels ved at skjænke de omhandlede Steder en fyldigere Udtalelse. Heraf vil det ventelig fremgaa, at den nuværende ligesom den ældre Betænkning først og fremmest tager Sigte paa hvad der kan baade Landbruget med Hensyn til Arbejdskraft og Toldlettelser paa Raastoffer og Industrivarer, men dernæst, at den tillige altid lader de derved opstaaede Krav behørig paavirke af de Hensyn, der nødvendigvis maa tages til Landets øvrige Næringsveje. Det gjælder om at opnaa en Ordning, der ikke krænker bestaaende Interesser, der ere berettigede, men som søger at bringe den hele Samfundsorganisme til at arbejde retfærdig og ligelig i Overensstemmelse med Folkets og Naturens Kræfter, Vilkaar og Anlæg.

Udvalget er sig fuldt bevidst, at der kan rejses Kritik mod det tildels mæglende Standpunkt, det saaledes har indtaget, men det nærer dog det Haab, at dette vil godkjendes, naar der laanes Øre til den Begrundelse, hvor- med man i det Følgende har gjort Rede for det Stand-

punkt, som Udvalget gennem en indgaaende Meningsudvexling er blevet enig om.

Som Bilag til Betænkningen knyttes dels en Del Oplysninger, der ere indhentede for at faa en nogenlunde paalidelig Antydning af det Omfang, hvori den nuværende Toldafgift og Produktionsbeskyttelse falder paa Landbruget, dels Momenter til Belysning af Befolkningens Dragen fra Land til By.

Landbrugets og Industriens indbyrdes Forhold paa Toldomraadet.

Et Lands Toldpolitik maa gaa ud paa at gjøre dets naturlige, økonomiske Virksomheder saa frugtbringende som muligt, lette og understøtte Landets naturlige Erhverv i deres Arbejde og Omsætning med Udlandet. For faa Landes Vedkommende skulde man synes, at Toldforholdene kunde være af en saa simpel og lidet indviklet Natur som for Danmarks, thi for os er vor Jords Frugtbarhed langt den vigtigste af alle Velstandskilder — vi have ikke Metaller, Ertser, Kul, o. s. v., som i andre Lande maa gjøre Toldhensynene mere komplicerede. Af vore frugtbare Jorder er den Velstand voxet frem, som har bredt sig over vort Land, og paa vort Landbrugs Trivsel beror det, om Danmarks økonomiske Fremtid skal blive lys og klar. Vor økonomiske Lovgivning maa da først og fremmest have Landbrugets Tarv for Øje, og specielt maa da ogsaa vor Toldlovgivning arbejde hen til, at Danmarks Landbrugsfrembringelser paa den fordelagtigste Maade kunne ombyttes med de Varer og Fornødenhedsgjenstande, som vi maa skaffe os fra fremmede Lande.

Hvis Landbruget — der altsaa staar som den egentlige Bærer af Statens materielle Velfærd, der direkte sysselsetter omtrent Halvdelen af Befolkningen og fortrinsvis betaler vore Indførsler — var i Stand til at skaffe ikke blot den Arbejdskraft (Driftsherrer saavel som Arbejdere), der nu er knyttet til det, men ogsaa denne Arbejdskrafts hele Tilvæxt en passende Anvendelse og en forsvarlig Existens, efterhaanden som Forholdene udvikle sig

og Befolkningen tiltager, hvis — med andre Ord — Landbrugets Bæreevne kunde udvikle sig lige saa hurtig som Folkeformerelsen (jfr. nedenfor Side 59), saa vilde Landbruget efter vor Mening kunne kræve, at Hensynet til det blev eneraadende i vor Toldlovgivning. Dette evner Landbruget imidlertid ligesaa lidt her som i andre gamle Kulturlande; thi har der end i de sidste Aar jævnlig viist sig Mangel paa Arbejdskraft paa Landet, fordi saavel Byerne som Udlandet have draget den med en større Kraft end heldigt er for Landbrugets gode økonomiske Trivsel, saa er det dog ligefuldt sandsynligt, at Landbruget ikke under sædvanlige Forhold og i Længden vil være i Stand til at udvikle sin Produktion saa hurtig, at der derved kan skabes lønnende Erhverv for hele den Arbejdskraft, som Folkeformerelsen paa Landet tilvejebringer. Enhver kan overbevise sig herom ved Erfaringerne fra sin egen Kreds; og ligesom det er den enkelte Familiefader magtpaaliggende at finde Veje og berede Vilkaar for de af hans Børn, der ikke kunne finde passende og tilfredsstillende Beskæftigelse i hans hjemlige Bedrift, saaledes maa ogsaa Landbostanden i sin Helhed rette Opmærksomheden paa, at den Del af dens Arbejdskraft, som Landbruget ved dets nuværende Udvikling og Produktionsmidler ikke selv med Fordel kan beskæftige — thi denne bør selvfølgelig først og fremmest søges knyttet til det — saa vidt muligt indenfor Landets egne Grænser kan finde sit Brød ved gode og sunde Erhverv. I modsat Fald vil der enten paa Landet og i Byerne opsamle sig et sørgeligt Proletariat, eller ogsaa vil en stærk og stadig Udvandring mere og mere tære paa Landets produktive Folkekræfter ved fra dette at bortføre en betydelig Mængde af dettes gode og energiske Arbejdskraft.

For at modvirke disse Misligheder, synes det rettest ifølge vort Folks hele naturlige Anlæg, at den overskydende Del af Folkeformerelsen paa Landet i saa stort Omfang, som det kan ansees rigtigt og forsvarligt for en

kraftig Udnyttelse af vor Jords og vort Klimas Frugtbarhed, søges bevaret paa selve Landet især ved indenfor fornuftige Grænser at støtte Dannelsen og Udnyttelsen af intensivt drevne mindre Jordbrug. Men da dette Middel maa benyttes med en vis Varsomhed, saa vil der, selv med en saa rigelig Udvikling af Husmandsbruget, som fornuftigt og forsvarligt kan være, dog som oftest under sunde og normale Forhold være en Del Landbofødte, som ikke kunne finde et lønnende Erhverv direkte ved Jordbruget. Og af denne Grund maa det være i alles velforstaaede Interesse, at de sundeste og nødvendigeste af Landets øvrige Næringsveje ere stillede under saadanne Vilkaar, ogsaa hvad Toldforholdene angaar, at den dertil knyttede Del af Arbejdskraften kan komme til at udføre et nyttigt, produktivt Arbejde dels til Landets eget Forbrug og dels til Export, saa at ogsaa den kan blive en Støtte for Nationalvelstanden. Med andre Ord, det er ønskeligt, at der ved Siden af et kraftigt Landbrug staaer en Række af andre sunde og kraftige Virksomheder, dels spredte paa Landet, dels samlede i Byerne.

Men ikke blot af denne Grund bestaar der faktisk en stærk Solidaritet mellem Landbruget og en Del af Landets øvrige Erhverv, som det tidligere eller senere vil straffe sig at se bort fra, da det indenlandske Marked er den største Aftager af vort Landbrugs Produkter. Vel er det af særlig Betydning for Landbruget, ikke blot at bevare, men ogsaa at udvide det udenlandske Marked, da dette i Reglen betaler de bedste Priser og den udenrigske Afsætning tillige skal sikre Landbruget mod en Overproduktion til Hjemmemarkedets Forsyning med deraf følgende uberegnelige og stærke Prissfald, hvorved det udenlandske Marked tillige bliver en Regulator for Priserne. Men samtidig maa Udvalget fremholde Betydningen af det indenlandske Marked, og i de senere Aar har Landbruget ogsaa i stigende Grad søgt at forbedre Vilkaarene for dette f. Ex. ved at

foranledige Ændring af Byernes Torveforhold, ved et lettet Salg af Slagteriernes Produkter, ved forbedrede Transportforhold etc. etc. Dette kan meget godt gaa Haand i Haand med Bestræbelserne for at bevare og udvide den udenrigske Afsætning, saavist som de to Markeder i Virkeligheden supplere hinanden. Det udenlandske Marked ejer den store Forbrugsevne og byder de høje Priser for udsøgte Varer; — det indenlandske Marked er den største Aftager, og Kunderne findes saa at sige udenfor Landmændenes Dør, hvorved mange Landbrugsprodukter, som slet ikke eller kun undtagelsesvis kunde udføres, kunne finde Afsætning. Og netop nu, da Afsætningen udadtil er vanskeliggjort eller endog helt umuliggjort, har det for Landbruget en ikke ringe Betydning, at dets indenlandske Marked fæstnes og udvides.*) Blandt andre Erhverv, i hvis Frem-

---

*) Udvalget havde allerede forrige Vinter søgt noget udføreligere end i den forrige Betænkning at skaffe sig en Oversigt over det Omfang, Hjemmeforbruget af Landbrugsartikler repræsenterer i Sammenligning med Udførselen af disse. Senere er et lignende Overslag fremkommet fra anden Side og bygget over en anden Beregning. Som et Bidrag til en yderligere Undersøgelse af dette særdeles vigtige Forhold finder Udvalget det dog rigtigst at gjengive den Udtalelse herom i det første Udkast til vor Betænkning, der i Februar 1894 tilstilledes Udvalgets Medlemmer, og som var saalydende:

»Der haves ingen Oplysninger om det samlede Forbrug i hele Landet af de vigtigste Landbrugsprodukter; men ifølge Meddelelse fra Statistisk Bureau foreligger fra Kontorchef Marcus Rubin fra Aaret 1882 en til Hærens Forplejningskorps udarbejdet »Undersøgelse om Konsumenten i Kjøbenhavn under sædvanlige Forhold af de for Befolkningen nødvendige Levnetsmidler«. Da denne dels skriver sig fra et nu noget tilbageliggende Tidspunkt, dels kun har kunnet operere med meget omtrentlige Tal paa Grund af manglende exakt Materiale, kunne de efterfølgende Data altsaa ikke gjøre Fordring paa stor Nøjagtighed. Men de støtte sig paa de eneste foreliggende Beregninger og turde derfor som Helhed give et tilnærmelsesvis rigtigt Billede af Forholdene. Dog vil Beregningen kun vanskelig kunne benyttes for de $1\frac{1}{2}$

gang og Udvikling Landbruget har Interesse, kan dels nævnes de almindelige Haandværk, der ved deres Talrigbed og sociale Betydning have et vist Krav paa at beskyttes mod Konkurrencen fra billigere produce-

Mill. Mennesker, der opholde sig paa Landet, og hvis Levevis er en helt anden (mindre Hvede, mere Rug, Byg, Mælk og Ost); men lægges den derimod til Grund for en Beregning af det Kvantum, der konsumeres i Byerne, faas følgende:

Af	Det aarlige Forbrug i Byerne.	Den aarlige Overskudsudførsel (Gj-snit for 1882-92.) (Gj. for 1892-93).
Hvede	363,000 Tdr.	ca. 58,000 Tdr. ÷ 286,000 Tdr.
Rug	726,000 —	÷ 548,000 — ÷ 102,000 —
Byg	100,000 —	403,000 — 325,000 —
Ærter	100,000 —	÷ 20,000 — ÷ 20,000 —
Flæsk og Kjød	102,000,000 Pd.	41,900,000 Pd. 86,062,000 Pd.
Smør	28,000,000 —	44,800,000 — 71,776,000 —
Ost	20,000,000 —	÷ 1,000,000 — ÷ 1,500,000 —
Mælk	185,000,000 —	÷ 3,000,000 — ÷ 6,000,000 —

Forbruget i Byerne er altsaa af alle Poster langt større end Overskudsudførselen undtagen af Byg og Smør. Men medtages det Byg, der benyttes til Øl, vil det dog nærme sig Udførselsmængden. Til skattepligtigt og skattefrit Øl brugte nemlig Bryggerierne i 1892 $63\frac{1}{3}$ Mill. Pd. Malt og lidt Mais, svarende til ialt omtrent 420,000 Tdr. Byg. — Og kommer da hertil, at af Landbefolkningen er højst omtrent kun 800,000 Jordbrugere (Gaardejere, Forpagtere, Husmænd og Medhjælpere), der direkte forsyne sig selv med Landbrugsprodukter, medens af de andre 700,000 Mennesker, der bo paa Landet, de allerfleste maa købe deres Landbrugsprodukter af Jordbrugerne, saa vil man let se, at Hjemmesalget af ovennævnte Produkter er langt større end Udførselen deraf. Byernes ovennævnte Forbrug repræsenterer omtrent et Beløb af ca. 100 Mill. Kr.; medtages Salget til den ikke jordbesiddende eller jordarbejdende Del af Landbefolkningen, vil det formentlig stige til henimod 200 Mill. Kr., medens den samlede Indtægt for Overskudsudførselen af alle vore Landbrugsprodukter næppe kan sættes højere end til 90—110 Mill. Kr., og saa er dog ikke i Byernes Forbrug medtaget en stor Mængde Landbrugsprodukter, hvormed de ogsaa forsynes, saasom Heste, Havre, Hø, Halm, Grønsager, Tørv, Æg, Fjerkræ osv. Det er da heraf sandsynligt, at Landmændene sælge over dobbelt saa meget til Indlandet som til Udlandet.

rende Lande, og dels enhver Industri, der gaar ud paa en Forædling af Landets Raamateriale.

Ved den kommende Toldrevision tro vi derfor, at det paa den ene Side — ikke blot for Industriens og Haandværkets, men ogsaa for Landbrugets Skyld — ikke gaar an radikalt at bryde med Haandværkets og Industriens Beskyttelse, (hvad nedenfor skal paavises); men paa den anden Side har Landbruget et uomtvisteligt Krav paa, at Beskyttelsen bliver fornuftig modereret og reguleret. Tidligere Tidens Toldlovgivning har søgt at gjøre Danmark til et Industriland selv paa Omraader, hvor naturlige og sunde Betingelser derfor savnedes, og vor nuværende Toldlovgivning, der har sit Grundlag i Toldloven af 1797, bærer kjendelige Mærker heraf, og den er bygget dels over Hensyn hertil, dels over finansielle Hensyn; derimod er der hverken i den nævnte Lov eller dens Afløsere taget tilstrækkeligt Hensyn til Landets Hovederhverv, Landbruget, der jo dog frem for noget andet Erhverv skal opretholde Statens økonomiske Ballance og derfor med Rette kan kræve, at den økonomiske Lovgivning fortrinsvis skrives med dets Interesser for Øje.

Imod dette maa Landbruget protestere, og protestere ikke blot i sin egen, men i hele Samfundets Interesse. Lige saa vist som en praktisk Mand, der har en flersidig Bedrift, vil søge at støtte og fremme den Del af sin Virksomhed, der udgjør hans Hovedindtægtskilde, eftersom dennes fyldigste Udvikling fortrinsvis skal bringe Midlerne hjem til hele Virksomheden, saaledes maa ogsaa den danske Stat fornuftmæssig sige: Landets Hovedkraft i Konkurrencen og Udvexlingen med fremmede Lande ligger i dets Landbrug, der maa derfor sørges for, at dette møder saa kraftigt i Konkurrencen paa det fremmede Marked som muligt, eftersom det er dette, der fortrinsvis skal bringe Pengene hjem til det fælles Bo. Men for at dette skal kunne naaes, maa vort Landbrug have en saa fordelagtig og betrygget

Afsætning af dets Produkter som muligt, hvilket dels støttes ved, at vort hjemlige Marked ikke prisgives for og ødelægges af Landbrugsoverskudet fra billig producerende Lande (Rusland og Amerika), eftersom vort Hjemmemarked er og sikkert mere og mere vil blive det vigtigste og solideste Marked for de fleste af vore Landbrugsprodukter, og dels ved, at Verdens bedste Markeder for vort Landbrugs vigtigste Exportprodukter søges holdt aabne for os (England, Tyskland). Ved Siden heraf er det ønskeligt, at vort Landbrug kommer til at arbejde under saa billige eller i hvert Fald under saa ligestillede Forhold med de øvrige borgerlige Erhverv som muligt; hvis det derfor for Tiden er nødvendigt, at disse nyde en moderat Beskyttelse mod andre Landes overvældende Konkurrence, saa er Landbruget berettiget til, hvis det iøvrigt finder det formaalstjenligt, ogsaa at kræve sin Produktion beskyttet, hvor dette kan ske med virkelig Nytte; en bedre Pris paa vort Korn, Kjød og Smør vil ligesaa vel komme Landarbejderen som Ejendomsbesidderen til Gode, og Industriarbejderen vil ikke med Rette kunne anke derover, da de fleste Virksomheder, hvortil han er knyttet, alt forud have en kjendelig Begunstigelse i Læ af den bestaaende Beskyttelse.

Men i det Hele taget bør Landbruget ønske, at Toldbeskyttelsen af vore Nødvendighedsartikler ikke er højere end strengt nødvendig for at betrygge vort indenlandske Marked, og at den ganske hæves for de Virksomheder, der ikke have en sund Basis i vort Lands og vort Folks naturlige Hjælpemidler, — da de nærmest maa betragtes og behandles som Snylteplanter paa vor økonomiske Balance. Er det derfor ved denne Begrænsning end nødvendigt at tage et vist Hensyn til en Del af Industriens og Haandværkets Krav, — dels fordi disse Virksomheder skulle optage Landbefolkningens Overskud og udvikles til at blive velhavende Kjøbere af Landbrugets Produkter, dels fordi almindelige Klogskabshensyn tale imod,

at vi i den nuværende Periode, da de fleste evropæiske Stater føre Krig med Toldsatser, give os til radikalt at opheve vore Toldskranker, — saa bør Toldbeskyttelsen for Industrien dog underkastes en gennemgaaende Kritik og kun godkjendes for de virkelig sunde, naturlige og for Landets Økonomi gavnlige Industrier og Produktioner; om disse bør Samfundets (Statens) Begunstigelse gennem Tolden udelukkende samles, men dog ikke i større Maal end at de samtidig tvinges til at udfolde deres fulde Kraft, Energi og Dygtighed for at kunne bestaa mod Udlandets Konkurrence; — Beskyttelsen bør ikke, som Tilfældet er nu, ramme i Flæng, ramme gavnlige som mindre gavnlige Industrier mellem hverandre, sprede de produktive Kræfter for stærkt, og for meget forhøje Prisniveauet og fordyre Livet her i Landet til Skade for Landbruget, dette bør kunne møde saa billig producerende som muligt paa de fremmede Markeder, da det ellers kommer til at ligge under paa disse.

Gaa vi nu fra disse mere almindelige Bemærkninger over til at omtale, hvad der i snevrere Forstand vedrører Landbrugets Forhold til Toldlovgivningen, kan dette henføres under 3 Hovedkatagorier, nemlig:

- I. Beskyttelse for Landbrugets Produktion.
  - II. Lettelse af dets Forbrug.
  - III. Andre Støttemidler, der staa i nært Forhold til Toldlovgivningen.
-

I. Landbrugstold eller Beskyttelse for Landbrugets Produktion.

Som Momenter, der uvilkaarlig lede Tanken i denne Retning, og som væsentlig ere komne frem siden vi i 1887 udarbejdede den forrige Betænkning, skulle vi fremhæve:

1. de hindrende Forholdsregler, som de 2 store Kunder af danske Landbrugsprodukter, England og Tyskland, i de sidste Aar have taget over for vor Udførsel af levende Kvæg og Faar;
2. den mere gennemførte Protektionisme, flere af de evropæiske og oversøiske Stater have iværksat;
3. en stærk Stigning i Landbrugs-Produktionen, navnlig i Sydrusland, Nordamerika, Ostindien og Australien;
4. Kommunikationsmidlernes Udvikling og Fragtsatsernes Nedsættelse, hvorved Produkterne fra disse fjerne Lande nu føres hurtigt, sikkert og billigt frem paa de evropæiske Markedspladser;
5. den voxende Anvendelse af Exportpræmier, som har fundet Sted i flere Lande, og hvorved Konkurrencen med disse Landes Masseproduktion yderligere er bleven skærpet.

Denne Udvikling har ikke alene vanskeliggjort vor Udførsel af Landbrugsprodukter, men den har tillige bevirket, at Udlandets Konkurrence paa det indenlandske

Marked er tiltaget Aar for Aar. Indførselen til Danmark var:

	i Gjennemsnit af Femaaret 1883—87:	i Gjennemsnit af Femaaret 1888—92:
af Heste og Føl, Stkr.	4.127	7.031
- Oxe og Køer »	16.204	18.411
- Kalve »	835	1.069
- Faar og Geder »	24.901	23.894
- Svin »	27.848	859
- Flæsk og Skinker, Pd.	4.680.287 Mill.	6.057.304 Mill.
- Kjød og Pølser -	2.476.232 -	4.668.243 -
- Smør -	8.676.397 -	17.864.764 -
- Æg, Snese	183.038	807.255
- Fedt og Ister, Pd.	13.008.298 Mill.	15.624.842 Mill.
- Uformalet Korn, Pd.	421. ₈ Mill.	563. ₄ Mill.
- Formalet - -	10. ₆ -	20. ₈ -
Tilsammen af Korn, Pd.	432. ₄ Mill.	584. ₂ Mill.

For alle Landbrugsprodukters Vedkommende er Indførselen i det sidste Femaar altsaa betydelig større end i det første, med Undtagelse af Svin og Faar, der hindredes ved Indførselsforbud overfor Sverrig. Og den Tendens, der fremgaar heraf, springer end mere i Øjnene, naar man betragter Indførselen i det sidste Femaars enkelte Aar: fra 1888 til 1892 er der for de fleste Produkters Vedkommende fra Aar til Aar en meget betydelig Stigning i Indførselen.

Disse forandrede Forhold rejse naturlig det Spørgsmaal, om det ikke nu, da Exporten af Landbrugsprodukter er aftaget, medens Importen er tiltaget, vilde være rigtigt at forlade det tidligere Standpunkt »Frihandel« og gaa over til den Toldpolitik, som i Nutiden følges af saa godt som alle Stater: »Beskyttelse«. Alle Europas Stater — med Undtagelse af Holland og Eng-

land — anvende nu Toldbeskyttelsespolitiken til Fordel for Landbruget, og det ikke alene de Stater, der overvejende importere Landbrugsprodukter, men ogsaa de, der ligesom Danmark have et Overskud af Landbrugsprodukter til Udførsel. Og selv England følger kun tildels Frihandelspolitiken; i Virkeligheden beskytter det sit Landbrug mod Udlandets Konkurrence ved Foranstaltninger, der i deres Virkninger kunne sammenlignes med Toldbeskyttelse.

Det er da navnlig Spørgsmaalet om Beskyttelse af vort Landbrugs Produktion, der bør undersøges. Dette store Spørgsmaal kan ikke paa Forhaand afgjøres efter almindelige Doktriner, dertil er det for kompliceret, og Udvalget maa derfor betragte det som en nyttigere og mere betimelig Opgave, som Agerbruget kræver løst, at fremdrage og belyse de Momenter, der kunne tale for og imod den nævnte Beskyttelse heri Landet under de forhaandenværende Vilkaar, end at fremkomme med positive Forslag, hvilke det altid bliver Lovgivningsmyndighedernes Sag at stille; og desuden ville Forholdene muligvis ændre sig enten til den ene eller anden Side, inden den nye Toldlov skal skrives, og de til den Tid raadende Vilkaar bør selvfølgelig da være de afgjørende eller i alt Fald væsentlig bestemte.

Men her turde det være paa sin Plads at berøre den Betragtning, der jævnlig kommer frem, naar Talen er om, at Landbruget muligvis bør søge denne eller hin af sine Produktionsgrene beskyttet: Man bør ikke lade sig friste dertil, thi det vil blot medføre, at den alt beskyttede Industri vil mene sig berettiget til at afvise ethvert Forslag om Reduktion i Industribeskyttelsen, hvor urimelig den end er, ja maaske endog til at forlange yderligere Beskyttelse for en eller flere Industrivarer. — Det forekommer ikke Udvalget, at denne Paastand bør afholde Landbruget fra nøje at undersøge, hvad der virkelig kan være det til Nytte i denne Sag; og fører dette

til, at en eller anden af dets Virksomhedsgrene, hvortil det hidtil for en væsentlig Del har støttet sig, ikke vil kunne holdes oppe uden et lignende Værn mod Udlandets Overlast, som Industrien i saa lange Tider og i saa omfattende Maal har nydt og endnu nyder, saa vilde det være ligesaa urigtigt ikke at stille Krav derom, som det vilde være utidigt af denne Grund ikke at foretage de Ændringer og Reduktioner i den nu bestaaende Industritold, som Hensynet til alle de borgerlige Næringer og til Statskassens Interesse maatte kræve; — man er berettiget til i saa Henseende at sætte sin Lid til, at Statsmyndighederne ville se uhildet paa Sagerne og ikke lade sig paavirke af muligvis fremkomne urigtige og uberettigede Krav fra Industriens Side. Erfaringen viser jo iøvrigt tilfulde, at Landbrugets hidtidige Beskedenhed ikke har afholdt Industrien fra næsten til enhver Tid at modsætte sig en Reduktion af dens Beskyttelse, ja endog ofte til at stille forøgede Krav i saa Henseende.

Ved Undersøgelsen af Beskyttelsen for Landbrugets Produktion ville vi følge samme Vej som sidst og først optage Spørgsmaalet om en:

a. Korntold.

Siden 1887 er Danmark med Hensyn til formalet og uformalet Korn fra at være et kornudførende Land gaaet over til at blive et kornindførende Land. Som Helhed er vor Kornindførsel større end vor Kornudførsel og oversteg denne med

	1888.	1889.	1890.	1891.	1892.	1893.
	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.	Tdr.
Hvede ÷	7.310	225.930 ÷	97.007	343.148 ÷	16.850	406.712
Rug	1.204.474	920.632	723.614	794.704 ÷	48.342	354.065
Byg ÷	431.189 ÷	272.794 ÷	246.442 ÷	300.693 ÷	263.217	90.293
Havre	805.501	639.227	318.445	334.384	327.419	138.687

Danmark indfører altsaa mere Korn end det udfører, og en Korntold vil da kunne bidrage noget til at binde Hjemlandets Forbrug til det indenlandske Korn og til at fæstne Priserne. Og en saadan Virkning vilde ikke være uden Betydning, thi den Usikkerhed med Hensyn til uventede Prissvingninger, hvorunder vi arbejde i en Virksomhed som Landbruget, der nødvendigvis maa have rundelig Tid for at kunne ændre sin Produktion, virker i høj Grad uheldigt om ikke ligefrem ødelæggende. En stor Overproduktion i et eller andet af de store kornudførende Lande (Rusland, Amerika, Indien) eller endog blot den Omstændighed, at et af Europas kornindførende Lande lukker af mod det udførende Land (saaledes som Tyskland i de senere Aar overfor Rusland), kan bevirke, at vore Priser lide et uventet og overvældende Nedslag.

Imod en Korntold er anført, at hvis den fik den forønskede Virkning, at hæve vore Kornpriser, vilde Følgen let blive, at Kreaturavlen tog af, en mindre Mængde Korn vilde blive opfodret og en større Mængde vilde altsaa blive tilovers til Salg. Korndyrkningen vilde desuden blive dreven mere intensivt, og om kortere eller længere Tid vilde Følgen da blive, at vi atter fik en regelmæssig Overskudsudførsel af Korn, maatte finde os i Verdensmarkedets Priser og da ikke havde opnaaet andet end ved forstærket Korndyrkning og Kornsalg at have skadet vor dyriske Produktion. — Udvalget kan ikke tillægge denne Betragtning nogen afgjørende Vægt; der staar saa mange andre og fordelagtige Fodermidler til Landbrugets Raadighed, og Landmændene, saavel mindre som større, ere saa grundig inde paa at bruge disse i Forbindelse med det Affaldskorn, der bliver ved enhver Tærskning og Rensning, at en mindre Stigning i Prisen paa dansk Korn ikke behøver at medføre nogen væsentlig Ændring i den nuværende Produktionsretning, nemlig dyriske Produkter, især Smør og Flæsk. Denne Produktionsretning har for Tiden en saa afgjørende Overlegenhed

fremfor Kornsalget, at en moderat Told, der støtter og betrygger Indtægten af dette, næppe i større Udstrækning vil kunne drage Folk bort fra den dyriske Produktion. Desuden er ethvert Middel, der kan støtte og forøge Avlsudbyttet af vore Jorder, hvad enten det naaes ved Salg af Korn paa Torvet eller ved Salg til vore Kreaturer, en virkelig Hjælp for Landbruget; thi det er dog ud af Jorden at Udbyttet i første Instans skal drages, — i Stalden bliver det kun omformet, — heldigvis for Tiden paa en i Regelen fordelagtig Maade.

Den anden Indvending, der rejser sig mod en Korn-told, har sit Udspring fra Kravet om billige Livsfor-nødenheder. Vort Udvalg har selv i den forrige Betænkning fremhævet dette Moment, og saa vidt man kan skjønne ved sine Udtalelser den Gang bidraget til at give det en betydelig Vægt. Men dette kan ikke hindre os i under de nuværende ændrede Forhold at fremdrage andre Hensyn, selv om de faa Overvægten. Saa længe vi i det Hele taget kunde tilraade at arbejde videre i frihandlersk Retning, haabende paa at blive behandlet paa samme Maade af vore Nabostater, maatte billige Livsfor-nødenheder være et Hovedpunkt, for at ruste os baade landøkonomisk og industrielt til at møde paa fremmede Markeder. Men naar andre Lande ved Toldskranker, Udførselspræmier, Forbud o. lig. søge at udelukke os fra deres Markeder, kan dette tvinge os til at forandre vor Toldpolitik, hvis vi ikke ville pris-give vort Landbrug og vor Industri for disse Landes Overproduktion. Og den Virksomhed, Landbruget, der udelukkende er henvist til at producere Livets første Fornødenheder (Korn, Kjød, Mælk osv.), har da samme Krav paa at se disse beskyttede som Producenten af vore øvrige Fornødenhedsartikler.

Om Beskyttelse for hele Landbrugets Produktion kan der ikke være Tale, dels fordi Priserne for en Del af disse udelukkende bestemmes paa Udlandets Markeder, og dels fordi nogle af dem ere saa fremtrædende Livsfor-nø-

denheder, f. Ex. Rug og Mælk, for Fattigfolk, at det let vilde fremkalde en sørgelig Misstemning blandt Smaafolk, om man søgte dem beskyttede og derved fordyrede; thi der maa naturligvis hengaa en Tid, inden Folk, der kun lejlighedsvis beskæftige sig med disse Spørgsmaal, kan faa Øje for, at under den nuværende Beskyttelsesperiode i Europa og Amerika kan Beskyttelsen ogsaa af disse Sider af vor Produktion være ikke blot et Gode for Landmanden og de af hans Arbejdere, der lønnes med Korn, og som ved de bedre Priser faa forøget og mere stadigt Arbejde. Men ogsaa de Haandværkere, Handlende og andre Samfundsklasser med deres Arbejdere, hvis Velvære er betinget af Landbrugets Velvære, ville i mange Tilfælde indirekte drage en Nytte af en slig fornuftig Beskyttelse, der fuldt kan opveje den Merudgift, Prisstigningen vilde foranledige dem, og som sædvanlig er langt mindre end Fordyrelsen af selve de nævnte Raavarer, eftersom Prisen paa disse kun udgjør en Del, ofte en ringe Del af Prisen paa vedkommende Livsfornødenhed; naar saaledes f. Ex. en Tønde Hvede behandlet til finere Hvedebrød udbringes til 60 à 80 Kr., har det for Forbrugerne kun lidt at sige, om den som Raavare kjøbes af Landmanden for 12 eller for 15 Kr.

I Erkjendelse af, at det imidlertid, hvor Talen er om Beskyttelse eller Ikkebeskyttelse, er lidet praktisk blot at se paa Sagen i sin store Almindelighed skulle vi gaa over til at undersøge Forholdene for de enkelte Kornsorters Vedkommende.

Hvede.

Medens vi endnu have en — stærkt aftagende — Overskudsudførsel af Hvedemel, have vi en meget betydelig Overskudsindførsel af uformalet Hvede, saaledes at vi af formalet og uformalet Hvede tilsammen faa en Overskudsindførsel, hvis Størrelse fremgaar af følgende Tabel:

	Overskudsindførsel af uformalet Hvede. Tdr.	Overskudsudførsel af Mel, omsat i uform. Hvede*.	Overskudsindførsel af uform. og form. Hvede tilsammen	Tdr.
1887	321.433	398.466	÷	77.023
1888	323.939	331.249	÷	7.310
1889	464.470	238.540		225.930
1890	98.913	195.920	÷	97.007
1891	491.388	148.240		343.148
1892	75.076	91.926	÷	16.850
1893	423.300	16.588		406.712

Den gennemsnitlige Overskudsindførsel for Fem-aaret 1889—93 bliver altsaa 172.386 Tdr., og en Told vil da i normale Aar rimeligvis kunne hæve Hvedepriisen noget, og kun nu og da, naar Hvedehøsten er særlig stor, vil dette ikke finde Sted. Naar det er gjort gjældende, at der heri vil ligge en Opfordring til at udvide Produktionen ved at forøge Hvedearealerne, maa det dog erindres, dels at det ikke er megen Jord, der egner sig for Hvededyrkning, dels at Hvedekonstrukturen nu ere saa slette, at selv en Told, der forhøjede Priserne noget, ikke vilde gjøre Udvidelsen af Hvededyrkingen særlig fordelagtig. Fra 1881 til 1888 er Hvedearealet her i Landet gaaet ned fra 101.337 Tdr. Ld. til 88.008 Tdr. Ld. En moderat Told vil da næppe bevirke en Forøgelse af Hvedearealet, dens Virkning vil snarere blive at standse den Tendens, der er til at indskrænke Dyrkingen af Hvede, og som er fremtvungen ved at Hvedepriisen forholdsviis er falden mere end paa de andre Kornsorter, saaledes som fremgaar af de sidste 12 Aars Kapiteltaxter, nemlig pr. Td.:

	Hvede.	Rug.	Byg.	Havre.
1882	15.89	11.58	10.35	7.03
1883	15.24	11.98	10.95	7.72
1884	12.98	11.49	10.65	7.87
1885	11.84	9.46	9.44	6.99
1886	12.90	9.49	9.20	6.78
1887	12.33	8.53	8.91	6.21
1888	12.87	9.85	9.40	6.65

*) 70 Pd. Mel er sat = 100 Pd. uformalet Korn.

	Hvede.	Rug.	Byg.	Havre.
1889	12.54	10.86	10.55	7.82
1890	12.53	10.69	9.74	6.95
1891 *)	15.63	14.21	11.28	8.72
1892	11.74	10.25	9.27	7.03
1893	10.97	9.68	9.30	7.58

En Told maa antages at kunne hæve Prisen paa Hvede saameget, at Prisfaldet i denne Kornsort ikke er større end Prisfaldet i de andre Kornsorter, men mere ikke, thi hæves Prisen derud over, bliver Hvededyrknin-gen særlig fordelagtig, saa vil den tiltage, og Prisen der-ved atter synke. Hvormeget pr. Tønde en Toldsats alt-saa kan hæve Hvedeprisen lader sig vanskelig angive med bestemte Tal, thi Priserne ere jo uensartede og svin-gende, men et Blik paa ovenstaaende Prisliste vil vise, at det rimeligvis er muligt at højne Hvedeprisen adskillige Procent**). Dette er et Hensyn, der fra Landbrugets Standpunkt set taler for Indførselstold paa Hvede. Paa den anden Side bør det heller ikke glemmes, at Hvede er Brødkornet for en Del af Befolkningen.

*. Udførselsforbud fra Rusland.

***) Som Momenter til Belysning af Toldens Indflydelse paa Hvede-priserne skulle vi meddele følgende:

I Tyskland er Tolden 1,75 Rmk. pr. 100 Pd. Hvede. Virkningen heraf er meget forskjellig i de enkelte Egne og til de enkelte Aarstider. I Efteraarene 1892 og 1893 var Prisen paa den indenlandske Hvede i Flensborg kun 0,85 à 0,95 Rmk. højere end Prisen paa den ufortoldede fremmede Hvede. Spekulationen havde altsaa paa denne Tid, da Landmændene vilde sælge af Hensyn til Terminen, udnyttet næsten Halvdelen af Toldbeskyttelsen. Til andre Tider kommer hele denne Landbruget til Gode.

I Sverrig hviler der en Told af 1,50 Kr. paa Td. Hvede. Gjennemsnitsprisen for Hvede i Aaret 1893 har i Malmø været 1.55 Kr. højere en i Kjøbenhavn. Den har imidlertid varieret fra 0,80 til 2,40 Kr., hvoraf synes at fremgaa, at Spekulationen til Tider kan gribe stærkt ind. Landhusholdningsselskabets Sekretær, Hr. R. Schou, som denne Oplysning skyldes, tilføjer, at det er sandsynligt, at de paatænkte Lagre af Korn i Fri-havnen ville, naar Landmændene benytte dem med Tillid,

Spørgsmaalet om Hvedetold staar derhos i Forbindelse med Spørgsmaalet om Told paa Hvedemel, idet man her staaer overfor en hjemlig Industri paa et af Landbrugets vigtigste Raaprodukter. Det Argument, der tidligere talte mod Told paa Hvede, og som blev fremhævet i vor Betænkning for 1887, at i saa Fald vilde vort Exportmølleri tage Skade, hvilket atter vilde gaa ud over de danske Landbrugere, det har for Tiden ingen afgjørende Vægt; thi den danske Export af Hvedemel er allerede ødelagt bl. a. ved den Præmie, som visse andre Lande give ved Export af Mel. Hvis man altsaa af de foran fremhævede Grunde maatte beslutte sig til at lægge Told paa Hvede, saa kan der ikke af Hensynet til Møllerne hentes noget Argument derimod. Men paa den anden Side vil det blive nødvendigt, hvis en Hvedetold paalægges, at der saa ogsaa lægges en Told paa Hvedemel, der i Høide mindst er svarende til Tolden paa uformalet Hvede, thi ellers vil al dansk Hvedemølleri blive en Umulighed. Og Møllernes Ødelæggelse er saa langt fra Landbruget ligegyldigt, som det jo netop er dem, der ere Hovedkjøberne af vor Hvede, og tilintetgjøres de, ville vi være henviste til enten at sælge vor Hvede i tyske og svenske Havne til den Pris, Indførselstolden i disse Lande levner os, eller at bringe den paa det engelske Marked i Konkurrence med de fjerne, billig producerende Hvedelande, eller at fodre den op; — alt, ugunstige Vilkaar for vor Hvedeproduktion, og som nok inden ret længe

---

kunne komme til at virke regulerende paa vort Kornmarked og hindre Spekulation og Ringdannelse i at udnytte et overfyldt indenlandsk Marked paa de Tider af Aaret, da der bringes større Masser af Hvede i Markedet, der da skulle sælges, men som gennem Frihavnslagrenes Laanebeviser foreløbig kunde skaffe Landmændene de nødvendige Penge. En Prisforhøjelse af 1,55 Kr. pr. Td. Hvede vil ved en almindelig Hvedeavl nærme sig til et Merudbytte af 30 Kr. pr. Td. Land, hvilket vilde være en betydelig Hjælp for mangt et hvededyrkende Avlsbrug.

skal indskrænke det hvededyrkende Areal endnu betydeligere.

Rug.

Forholdet mellem Indførsel og Udførsel stiller sig saaledes:

Overskudsindførsel af uformalet Korn	Overskudsudførsel af Mel, omsat i uform. Korn. Tdr.)*	Overskudsindførsel af uform. og form. Korn tilsammen Tdr.
1887 912.243	73.803	838.440
1888 1.259.661	55.187	1.204.474
1889 927.454	6.822	920.632
1890 700.447	÷ 23.167	723.614
1891 773.984	÷ 20.720	794.704
1892 ÷ 40.095	8.247	÷ 48.342 **)
1893 355.900	1.835	354.065

Med denne betydelige Overskudsindførsel for Øje synes det antageligt, at Rugpriserne her i Landet paa lignende Maade som Hvedepriserne kunne hæves noget ved en Told***), og denne vilde komme langt flere Egne

*) 70 Pd. Mel er sat = 100 Pd. uformalet Korn.

**) At Danmark i 1892 havde Overskudsudførsel af Rug, er selvfølgelig et rent exceptionelt Forhold. Tysklands Nedsættelse i Tolden paa Landbrugsprodukter overfor Trippelalliancens Stater fandt Sted i dette Aar, og disse Nedsættelser kom Danmark til Gode som mest begunstiget Stat, medens de gamle Toldsatser vedbleve at gælde over for Rusland. Dette Land var Tysklands vigtigste Leverandør af Rug, men Tolden paa russisk Rug var altsaa nu højere end paa dansk. Der var altsaa skabt en Mulighed for en forøget Rugudførsel herfra, og at denne Mulighed blev til Virkelighed skyldtes, at der i Berlin i Efteraaret 1892 fandt store Baisse-Spekulationer Sted i Rug (o: Spekulationer i lave Priser), og for at støtte disse indforskreve Spekulanterne store Partier dansk Rug. Den derved fremkaldte gode Pris paa Rug bevirkede, at vi i dette Aar anvendte Rug mindre som Foderkorn end sædvanlig. Endelig var Rug-Høsten i 1892 særlig god.

***) Gjennemsnitsprisen for Rug i Aaret 1893 var i Malmø 0,98 Kr. højere end i Kjøbenhavn pr. Td. Den svenske Rugtold er 1,50 Kr. pr. Td. Landmændene have altsaa kun delvis erholdt

til Gode end Hvedetolden (det med Rug besaaede Areal var i 1888: 509,255 Tdr. Ld.).

Naar Udvalget alligevel ikke tør tilraade en Rugtold, da er det med Forbrugernes Interesser for Øje, der her ere saa store, at alle andre Hensyn — selv Hensynet til Landbruget — maa vige for dem, idet en Fordyrelse af Rugen vil være ensbetydende med en Fordyrelse af Brødkornet for Nationens store, brede Lag. Og selv om der hertil kan gjøres den Betragtning gjældende, at det for Landarbejderne, der ofte lønnes med Korn, næppe vil volde Tab, da Landmandens forøgede Indtægt vil skaffe Arbejderen stadigere Arbejde, og selv om der endvidere kan bemærkes, at en Stigning af Rugprisen ikke vil medføre en tilsvarende Stigning af Rugbrødet, — saa er det dog utvivlsomt, at Stigningen her vilde være forholdsvis større end ved Hveden, da Rugens Indkjøbspris udgjør en større Andel af Rugbrødets Pris end de tilsvarende Forhold ved Hvedebrødet, og den derved fremkomne Fordyrelse vilde fremkalde Utilfredshed og Mistemning særlig blandt Arbejderne.

Der er fra en enkelt Side fremsat Tanken om ikke at tilraade en vedvarende Rugtold, men derimod enten at give Regjeringen Myndighed til nu og da at paalægge en kortvarig Rugtold, for derigjennem at kunne beskytte os mod pludselige og stærke Oversvømmelser af andre Landes Overproduktion, eller at indføre en glidende Toldskala alt efter Rugens Pris, saaledes som der i Fjor blev foreslaaet i Frankrig. Men Udvalget mener ikke at kunne anbefale disse Midler; — det første ikke fordi der derved vilde bringes et Vilkaarlighedens Moment ind i Rughandelen, som Regjeringen rimeligvis selv vilde frabede sig at raade over, og

---

den ved Tolden skabte Beskyttelse, Spekulationen har formentlig taget en Del heraf, men maaske ville Frihavns-lagrene her, saaledes som ved Hveden omtalt, kunne tildels hæve denne Mislighed.

det andet fordi tidligere Erfaringer med den »glidende Skala« ikke have viist sig heldige.

Udvalget mener altsaa ikke at kunne tilraade, at der lægges Indførselstold paa Rug, men ønsker dog samtidig at hævde, at det er et Offer man mener Landbruget bringer, ikke for dets egen, men for Samfundets og særlig for Bybefolkningens Skyld.

Byg

er som bekjendt den eneste af vore Kornsorter, af hvilke vi hidtil have haft Overskudsudførsel, der vel ikke er nær saa stor som i 80erne, men dog endnu i 1892 var ret betydelig, som nedenstaaende Tabel viser:

Overskudsudførsel af uformalet Byg	Overskudsudførsel af Mel, omsat i uform. Byg. Tdr.	Overskudsudførsel af uform. og form. Byg tilsammen Tdr.
1887 556.776	16.527	573.303
1888 414.265	16.924	431.189
1889 252.459	20.335	272.794
1890 233.886	12.556	246.442
1891 289.676	11.017	300.693
1892 247.672	15.545	263.217
1893 ÷ 96.967	6.674	÷ 90.293

Havde disse Forhold endnu været raadende, vilde Udvalget have kunnet indskrænke sig til at henvise til den forrige Betænkning. Der er imidlertid i det forløbne Aar (1893) begyndt en saa omfangsrig Indførsel af Byg fra Rusland, Sortehavet, Algier o. a. St., at Aarsopgjørelsen viser, at vi nu ogsaa indføre mere Byg end vi udføre; alene i een Uge er der f. Ex. til Kjøbenhavn indført 5 Ladninger i Gjennemsnit à 35,000 Tdr., altsaa ialt 175,000 Tdr., og ogsaa i mange Provinsbyer, hvortil lignende store Ladninger ere blevne sendte, have alle Pakhuse og ethvert Pakrum jævnlig været aldeles overfyldt med Sortehavsbyg.

Dette voldsomme Omslag i vor Byghandel har baade sine gode og sine mislige Sider. At det fremmede Byg

er billigt, og at det som oftest viser sig at være et godt Foderkorn, fremhæves med Rette som Fordele for et Land som Danmark, der i første Linie maa søge sin Styrke i en billig og god dyrisk Produktion. Vel gjøres det gjældende, at man tildels kan erstatte Bygget med Majs, Rug og andre billige Foderstoffer, men i ikke faa Tilfælde vil man dog foretrække Bygget som et mere passende Foder og givende et bedre Produkt, og endnu kjøbes dog Foderværdien billigst i det fremmede Foderbyg. Om dette vil vedblive er imidlertid tvivlsomt. Paa Londonnermarkedet, hvor dette Byg længe har været kjendt, er Prisforskjellen mellem de gode og de lette Bygvarer nu langt mindre end tidligere og udjævner sig stedse mere og mere. Tilførsler og Priser i Storbritanien vare (Samml. Tidsskrift for Landøkonomi 1893 S. 610—11) følgende:

Tilførslerne i danske Centner.

	1886	1887	1888	1889	1890	1891
Nordamerika	49025	363355	51594	382516	408792	737649
Danmark	957678	809355	989569	529412	296378	319456
Frankrig	1,017050	614717	403556	601966	432672	1,094717
Rusland	5,453781	7,346095	11,348822	7,731791	8,124574	6,337270
Rumænien	2,309338	2,272909	3,156698	2,966001	1,933673	2,707876
Tyrkiet	638576	173113	892132	1,869783	2,315519	3,084630

Værdi i Kroner pr. dansk Centner.

	1886	1887	1888	1889	1890	1891
Nordamerika	8,78	7,69	7,88	7,66	6,71	6,95
Danmark	7,24	6,63	6,77	7,15	7,26	7,01
Frankrig	7,02	6,87	7,27	7,10	7,23	7,53
Rusland	4,27	4,04	4,48	4,27	4,90	5,95
Rumænien	4,35	4,15	5,12	5,04	5,12	6,07
Tyrkiet	4,68	5,79	5,98	5,38	5,65	6,37

Det sees heraf, at Danmarks Handel med Byg til England er i meget stærkt Fald, medens Indførselen deraf fra flere af de andre Lande, navnlig fra Nordamerika og Tyrkiet, er i stærk Stigning, og den fra de

øvrige Lande varierer efter den Kvalitet og Kvantitet, disse kunne byde det engelske Marked.

Regne vi, at de 3 første Lande levere gode, de 3 sidste lette Bygvarer, viser det sig, at medens Gjennemsnitsprisen for de første i 6 Aar er aftaget med 52 Øre pr. Centner, er den for de sidste steget med 1,70 Kr.; og medens Prisforskjellen 1886 mellem de 3 første og de 3 sidste Bygleveringer var 3,25 Kr. pr. 100 Pd., er den i 1891 kun 1,03. Det turde derfor være et Spørgsmaal, om den store Prisforskjel, der iaar har været mellem dansk Byg og Sortehavsbyg, vil holde sig længe. Men efter at vi have lært det at kjende, er der Sandsynlighed for, at det vedblivende vil søge hertil og, naar Høsten er rig i Sortehavslandene, komme her i store Masser. — Saa længe det indføres til Foderbrug, og saa længe vi kunne finde en nogenlunde villig Afsætning til kjendelig bedre Priser af vort eget Handelsbyg, maa Indførslen siges at være en Fordel.*)

*) Finder Sortehavsbygget i forøget Maal Vej til vore Bryggerier og fortrænger vort hjemlige Byg fra disse, da vil Forholdet let kunne blive et andet. Og forskjellige Forhold pege i denne Retning; der er allerede iaar gaaet ikke smaa Mængder af Sortehavsbyg til vore Hvidtølsbryggerier, og da, som ovenfor paavist, Prisen og da rimeligvis ogsaa Kvaliteten af Sortehavsbygget er i Stigning, saa er det ikke usandsynligt, at de nævnte Bryggerier fremtidig mere og mere ville forsyne sig fra denne Side. Og selv om Bajersk-Ølbryggerierne ikke selv forsyne sig hermed, saa vil dog Sortehavsbyggets Indtrængen i Hvidtølsbryggerierne, der ofte bruge samme Slags Byg som hine, trykke den Pris, der ellers vilde kunneeholdes ved disse. Det fremmede Bygs Anvendelse i vore Bryggerier er i de senere Aar stadig i Stigning, det er ifølge de af Landhusholdningsselskabets Malthygudvalg indhentede Oplysninger fra 34 Bajersk-Ølbryggerier steget fra knapt 20000 Ctr. 18^{85/86} til omtrent 80000 Ctr. 18^{91/92}, medens Forbruget af dansk Byg er aftaget med omtrent 85000 Ctr. i samme Tid. En saadan fortsat Udvikling kan føre til en Situation, under hvilken det vilde gavne Bygprisen herhjemme at værne om vor Hjemmeafsætning med en Told paa Byg, men da Forholdene endnu ikke ere af en saadan Art, finder Udvalget ingen Anledning til at udtale sig nærmere herom.

Desuden bør der ved en mulig fremtidig Drøftelse af en Bygtold ikke lades ude af Betragtning, at Bygget er et væsentligt Fødemiddel, særlig for den mindre vel stillede Del af Befolkningen, og at ikke blot Fæste-, Forpagtnings- og andre Afgifter ofte betales efter Byggets Kapitelstaxt, men at ogsaa Kirke-, Præste- og Kongetiende af Byg aarlig beløber sig c. 380000 Tdr., og at en ved Told fremkaldt højere Bygpris altsaa vil forøge de nævnte Byrder.

Havren.

er en afgjort Indførselsartikel, varierende fra noget over 300,000 til noget over 800,000 Tdr.; mere end de $\frac{2}{3}$ heraf kommer fra Sverrig. Vort Havreareal udgjør efter den sidste Tælling 772,394 Tdr. Land; regnes heraf et Gjennemsnitsudbytte af 10 Tdr. foruden Udsæden, vil altsaa det aarlig indførte Kvantum omtrent svare til fra $\frac{1}{20}$ til $\frac{1}{10}$ af Landets egen Produktion, og det kan derfor næppe betvivles, at en Indførselstold paa Havre vil løfte Prisen paa denne noget, om end ikke ret meget, thi i saa Fald vilde Forbruget af Havre indskrænkes.

Landets Hestebestand er ifølge sidste Tælling 375,533 Stkr. En betydelig Del af disse fodres tildels med andet Kraftfoder, og en ikke ringe Del af Havren opfodres til Malkekøerne. Dette maa fraraade at belægge Indførselen af Havre med Told. Men dels vil den kunne erstattes af andet og billigere Foder, dels føres der fra Jylland en betydelig Mængde Havre til Øerne, og dels forbruges en stor Mængde Havre af Heste udenfor Landbruget; ligesom en Prisstigning af Havren derfor vil være til Nytte for Landbruget i dets Helhed, saaledes vil den navnlig være til Fordel for de Egne af Landet (Jylland, særlig det nordlige), der ingen Fordel vilde have af en eventuel Hvedetold, og som altsaa heri vilde kunne faa nogen Erstatning for en saadan.

Havren indtager

i det nordlige Jylland	41,0	pCt. af det dyrkede Areal,			
- - sydøstlige	—	38,5	-	-	—
- - sydvestlige	—	37,6	-	-	—
paa Sjælland		22,7	-	-	—
- Fyen		22,6	-	-	—
- Lolland-Falster		14,4	-	-	—

Da imidlertid de forholdsviis gode Priser, vi i de senere Aar have havt for Havre, ikke kjendelig have tilskyndet Landmændene til nogen forøget Dyrkning heraf — thi den formindskede Havreindførsel i de senere Aar finder formentlig sin rette Forklaring i et forøget Brug af andre Foderstoffer — saa synes der herfra at kunne rejse sig nogen Betænkelighed mod Betimeligheden af at indføre en Havretold.

Majs.

Den store og hidtil stadig voxende Indførsel af Majs griber stærkt ind i vort Kornforbrug og i vor Kornafsætning. Overskudsindførselen deraf har været:

1887.	80,4	Mill. Pd.
1888.	39,9	— —
1889.	97,4	— —
1890.	241,9	— —
1891.	70,7	— —
1892.	285,9	— —
1893.	151,2	— —

Overskudsindførselen naaer altsaa jævnlig op over 1 Mill. Tønder. At Størsteparten heraf anvendes i Landbruget er utvivlsomt og bør selvfølgelig ikke belægges med Told. Men en meget betydelig Del (man antager 400,000 Tdr.) gaaer ind i vore Brænderier, enkeltvis ogsaa i Bryggerierne, og vanskeliggjør Afsætningen af vort Korn til disse, ja har næsten ganske fortrængt det herfra. Det er derfor et naturligt og ret almindeligt

udbredt Ønske hos Landmændene, at den til Brænderibrug bestemte Majs maa blive belagt med Told. Thi vel ville vore Brænderier for en Del kunne forsyne sig med billigt fremmed Korn, men at ogsaa en Del af vort simple Korn vil kunne finde Afsætning hertil er utvivlsomt, ligesom ogsaa Vilkaarene for Kartoffel- eller Roebraenderierne derved ville bedres. Man kunde anføre mod en Majstold til Brænderibrug, at det vilde være urigtigt at beskatte Raamaterialet, naar man havde i Sinde stærkt at beskatte det færdige Produkt og saaledes lægge et Baand paa Brænderiernes fri Virksomhed. Fra Landbrugets Standpunkt kan der dog ikke næres nogen Betænkelighed hvad Told paa Mais til Brænderibrug angaar.

Ris.

Hvad Ristolden angaar, er der som bekjendt fra flere Sider udtalt Ønsket om dens Ophævelse, idet man da formoder, at Risen vil komme til at spille en langt betydeligere Rolle i Befolkningens Forbrug, end det nu er Tilfældet. Holder Formodningen Stik — hvad den rimeligvis gjør, da Tolden er meget høj i Forhold til Risens Pris, saa Toldens Ophævelse vil have et betydeligt Prisfald til Følge — vil man jo derved skabe en Konkurrence med vore indenlandske Kornsorter, en Konkurrence, der bliver desto haardere, jo mere Øjemedet med Toldens Ophævelse naaes. Vore hjemlige Kornsorter have imidlertid Krav paa, at denne Konkurrence holdes ude, da man hidtil ikke har følt Ulemperne ved Ristolden og i al Fald i den nærmeste Fremtid næppe vil komme til at føle dem, nu da Kornpriserne ere saa lave. Vil man forsøge at skaffe Risen, der ikke er et saa godt Næringsmiddel som vort hjemlige Korn, almindelig Anvendelse, maa Befolkningen først vænnes fra den Spise, som den gennem Aarhundreder har været vant til, men dette Forsøg vilde sikkert skaffe Staten

af med en betydelig Indtægt (Ristolden indbragte i 1892 c. 594,000 Kr.) og sandsynligvis aabne en meget virksom Konkurrence med vort indenlandske Korn. Heller ikke er der nogen Grund for os til i disse for Landbruget saa trykkede Tider at begunstige Indien med fri Indførsel af Ris, thi den indiske Konkurrence har jo netop en væsentlig Skyld i, at Tiderne ere saa trykkede for Landbruget.

Markfrø.

Avlen af Markfrø er i en ikke ringe Udvikling herhjemme, og fortjener at fremmes, da en stor Del Frøsorter kunne leveres ligesaa gode og mange betydelig bedre end meget af det fremmede, mere eller mindre uvederheftige Frø, der paa Grund af dets Billighed endnu oversvømmer vort Marked ofte til stort Men for Brugerne. Dette gjælder især Kløverfrø, — hvoraf vi aarlig indføre over 5 Mill. Pd., deriblandt en stor Mængde af det mindre gode amerikanske og af det lidet haardføre italienske og franske Rødkløverfrø —, og af Roe-frø, hvoraf der aarlig indføres 2 á 3 Millioner Pd. fra England, Skotland og Frankrig, og som sælges billigt, men ogsaa ofte giver 50 til 100 Tdr. Roer mindre pr. Td. Land, altsaa et overordentlig føleligt Tab for vedkommende Jordbrugere. Det er derfor ikke blot en aarlig Udgift paa flere Millioner Kroner, Landet afholder til Udlandets Frøavlere, og som rettest burde komme Landets egne Frøavlere til Gode, men den for Landbrugsproduktionen saa overordentlig vigtige Oparbejden af gode, paalidelige Stammer, der bør være en Hovedopgave for enhver rationel Frøavl, og som vore Frødyrkere mere og mere tilstræbe, medens de fremmede Frøavlere væsentligst lægge Vægten paa at kunne sælge billigt, bliver tillige følelig hæmmet ved den toldfrie Indførsel af sidstnævnte Varer. Frøavlens kunde være meget fordelagtig for vedkommende Dyrkere, hvoriblandt der fin-

des en Mængde Smaamænd, og dog være til Held ogsaa for Kjøberne, selv om disse maatte give noget mere derfor, paa Grund af dets større og bedre Udbytte. Imidlertid er vor Hjemmeavl af Kløver- og Græsfrø saa ringe, at Udvalget ikke tør tilraade at lægge Indførselen deraf nogen Hindring i Vejen, selv om vi af enkelte Græsarter have kunnet skaffe os en lønnende Udførsel, saaledes som f. Ex. af Alm. Rapgræs og Eng Rævehale. — Med Hensyn til vort Roefrø, hvoraf der saavel hos mindre som større Dyrkere i de senere Aar er oparbejdet en saa omfattende Avl af i Reglen gode Stammer, kan der til Fordel for en Told anføres, at man ved Hjælp af den for den indenlandske Roefrøavl vil etablere en Beskyttelse, der forhindrer ødelæggende Prissfald i de Aar, da Udlandet har særlig rig Roefrøhøst. Mod en Told kan der paa den anden Side anføres, at den, i al Fald i den første Tid, unødvendig vil fordyre Brugen af Roefrø.

Sukkerroen.

Da det kgl. d. Landhusholdningsselskab har nedsat et andet Udvalg med det Øjemed at overveje og afgive Betænkning særlig om Sukkerroespørgsmaalet, finder nærværende Udvalg ingen Anledning til ogsaa at udtale sig herom.

Andre Markplanter.

Af Boghvede indføre vi aarlig omtrent 30 à 40,000 Tønder og 3 à 4 Millioner Pd. Gryn, og da denne Kornart fortrinsvis dyrkes i de lette, fattige Egne, hvor der kun staaer saa faa Kulturplanter til Raadighed, og da Boghveden er en saa usikker Afgrøde, fordi den er saa følsom mod Vejrligets Indflydelse, saa ligger den Tanke nær ved en Toldbeskyttelse at kunne skærme de nævnte Egenes Boghvededyrkning mod Konkurrence fra Lande,

der arbejde under gunstigere Vilkaar, derved bøde noget paa Boghvededyrkningens Usikkerhed, gjøre den mere fordelagtig og skaffe den større Udbredelse i disse af Naturen saa fattig udstyrede Egne; men paa den anden Side maa det fastholdes, at man ikke bør fordyre et saa godt og sundt Næringsmiddel, der ogsaa er almindelig benyttet i de fattige Hjem.

Nogen Ændring i den nuværende toldfri Indførsel af Bælgsæd, Hør og Hamp, Hørfrø, Hampefrø og andre Oliefrø til Presning har man ikke ment at burde tilraade af Hensyn til de nævnte Produkters store Betydning som Foder- og Textilstoffer og som Materiale til Oliepresning og deraf flydende Fodermidler, uagtet man selvfølgelig ikke er blind for, at en Toldbeskatning væsentlig vilde kunne støtte Dyrkningen af disse Afgrøder, af hvis Behandling flere give Arbejde til saa mange Hænder. Men iøvrigt er Dyrkningen af de nævnte Handelsplanter i stærk Aftagen, nemlig i 1871 10,701 Tdr. Ld., i 1881 5180 Tdr. Ld. og i 1888 kun 4117 Tdr. Ld.

Blandt andre Markplanter og deres Produkter har Udvalget havt sin Opmærksomhed henvendt paa Kartoffel-Mel og -Stivelse, hvoraf der aarlig indføres 5 à 6 Mill. Ø . Udvalget mener, at Fabrikationen af denne Vare særlig godt egner sig for vort Land, at den har Betingelse for at kunne udvikle sig til noget betydeligt — ogsaa som Exportindustri — og at den i saa Fald vilde blive til Gavn for vor Kartoffelavl, særlig i Jylland. Man stiller ikke Forslag om nogen Toldbeskyttelse for denne Industri, men man kan ikke undlade at henlede Opmærksomheden paa, at den fortjente en saadan fuldt saameget som de fleste andre Industrier, der nu nyde Toldbeskyttelse.

Hø og Halm.

Medens der hidtil kun er tilført Hovedstaden smaa Mængder Hø og Halm, saa er der ved Dampfærgens

Aabning fra Helsingborg til Helsingør begyndt en stærk Overførsel af Hø og Halm fra Sverrig til Kjøbenhavn, der i de sidste $\frac{3}{4}$ Aar endog har udgjort mere end 2 Mill. Pd. og udøver derved en følelig Konkurrence paa dette Marked, der hidtil er blevet forsynet ikke blot fra det nordøstlige og østlige Sjælland, men ogsaa fra fjernere liggende Dele af Landet (selv Jylland og Fyn). Erfaringen er imidlertid for kortvarig til, at Udvalget i Øjeblikket vil stille Forslag om Foranstaltninger i denne Anledning, men hvis Fremtiden bestyrker sidste Vinters Erfaring, og denne endog maatte faa en forøget Styrke, naar Dampfærgen mellem Kjøbenhavn og Malmø kommer i Gang, da bør man have sin Opmærksomhed henvendt paa den Skade, der eventuelt kan foranlediges de danske Producenter.

Havevæxter.

Der er et saa nært Forhold mellem Landbrug og Havebrug, og mange af vore mindste Jordbrugere ere for en Del henviste til at søge deres Indtægt ved havemæssig Brug af deres Smaalodder, at der er Grund for Udvalget til at fremdrage denne Side af Jordens Afgrøde.

En Beskyttelse paa dette Omraade er af mange Grunde ønskelig. En havemæssig Benyttelse af Jorden er paa flere Maader det intensive Landbrugs Banebryder paa dette Omraade, og det skaffer en stor Mængde Arbejdere Brødet.

En flink Husmand kan have Brug baade for sine egne og Familiens Kræfter paa 2 à 3 Tdr. Land, eller endnu mindre, hvis han er i Stand til at dyrke en Del af Jorden med Havevæxter. En Handelsgartner med 20 Tdr. Land og nogle enkelte Væxthuse og Gjødningsbænke udbetaler aarlig en halv Snes Tusinde Kroner i Arbejds-løn, eller 500 Kr. pr. Td. Land, og det som oftest for en Del til ældre Folk. der ikke længere magte det strengere Jordarbejde andetsteds. Men en saadan havemæssig Benyttelse er i de senere Aar bleven i høj Grad

trykket, dels af de Toldskranker, der ere blevne rejste mod alle vore Kjøkkenurter og Havesager i Sverrig og Norge, hvortil vi tidligere havde en ret god og fordelagtig Afsætning, dels ved at Tolden særlig har ramt en enkelt Vare, saaledes som f. Ex. Amerikanernes Told paa vore Hvidkaal, og dels og navnlig ved at Kommunikationsmidlernes stærke Udvikling sætte vore sydlige Naboer, ja selve Sydeuropa, Italien og Sydfrankrig, med deres to Maaneders tidligere Vegetation i Stand til ganske at overfløje vort Marked og udnytte dettes fordelagtigste Saison, de tidlige Foraars- og Forsommermaaneder, Havebrugeren netop skulde have Løn for de Ofre og Bestræbelser, han bringer for at fremskaffe tidlige Sager, der nærmest maa betragtes som Luxusvarer, derfor ogsaa betales som saadanne, og hvis Tilvirkning og Fortjeneste derfor ogsaa burde søges forbeholdt Landets egne Børn. Mangen mindre Jordbruger, Husmand eller Havebruger, har en eller anden Specialitet, enten Jordbund eller Beliggenhed, eller særlige Evner, Anlæg og Interesse, der sætter ham i Stand til at fremskaffe meget tidlige Havesager, og han har heri hidtil haft en Hovedstøtte for sin Virksomhed; men nu er den ved de lette og billige Tilførsler fra de sydlige Lande ødelagt eller meget stærkt trykket for ham. Hos den ene er det tidlige Kartofler, hos den anden tidlige Grønærter, Asparges, Blomkaal og Agurker, der er den bærende Specialitet. En Told paa disse Artikler i de tidlige Foraars- og Forsommermaaneder vilde være en stor, saa at sige nødvendig Støtte for disse Kulturer, og Hensynet til det almindelige Forbrug kan ikke gjøres gjældende mod en slig Told paa denne Tid af Aaret, da det som sagt egentlig drejer sig om Luxusvarer.

Angaaende de finere Havesager, der tildels fremdrives under Glas for allerede om Vinteren eller det tidlige Foraar at kunne møde paa Markedet, saaledes som friske Blomster, Grene og Blade, eller, noget senere, Jordbær og Vindruer, men som ogsaa maa bestaa en

uholdbar Konkurrence med Syden saf Naturforholdene stærkt begunstigede Lande, skulle vi ikke udtale os, da det ligger Jordbruget noget fjernere, men indskrænke os til, ligesom i forrige Betænkning, at henvise til de Resolutioner og Adresser, der i saa Henseende jævnlig ere indsendte fra vore Gartnere i Løbet af de sidste 20 Aar.

---

b. Kreaturtolden.

Siden Selskabets forrige Beretning udkom, er der paa mange Maader grebet saa forstyrrende ind i vor Omsætning af Husdyr og disses Produkter, dels ved Forbud fra England og delvis fra Tyskland, dels ved stærk Toldbeskyttelse i Sverig og dels ved en stærkt forøget Indførsel her til Landet af russiske Heste, af amerikansk Flæsk og svensk Kjød, af svenske Faar og Lam osv., at Spørgsmaalet Kreaturtold nu ikke kan besvares samlet under Eet som forrige Gang, men kræver en nøje Undersøgelse af hver Position. Vi skulle her begynde med

Hornkvæg.

Overskudsudførselen heraf har været af

	Oxer og Køer.	Kalve.
1888	66509	3390
1889	94421	10671
1890	100686	15727
1891	91420	6153
1892	93703	1521
1893	78658	1956

Da Landet saaledes har en meget betydelig Overskudsudførsel af Kvæg, vil en Told derpaa under almindelige Forhold ikke kunne bevirke nogen Prisforhøjelse, medens den derimod afgjort vil medføre, at de Landmænd, der forsyne sig med Tillægskvæg fra Angel og Nordslesvig eller med Lødekøer og magert Kvæg til

Fedning fra Sverrig, ville komme til at betale en højere Pris; og kan det end siges at den af en Told flydende Fordyring vil være en Fordel for de to Egne af Landet, der særlig producere det omhandlede Kvæg, nemlig Fyen med sine Tillægskøer og Lødekøer, og Jyllands simple Egne med sit Kvægopdræt til Fedning, saa ere paa den anden Side Priserne baade paa Mejeriprodukter og fedt Kvæg saa lave, at Tolden i høj Grad vilde kunne virke generende for andre Dele af vort Landbrug, nemlig de vide Egne af Landet, der staa sig ved ikke selv at opdrætte, men at indforskrive magert Kvæg saavel til Mælkeribesætninger som til Fedning.

Naar dernæst hensees til, at det under normale Forhold maa ansees for at være af stor Betydning, om Kjøbenhavnsmarkedet kan fastholde og yderligere udvikle sin tidligere Stilling som Centralmarked, der drager det svenske Kvæg, saa at der ikke oparbejdes et Konkurrencemarked for dette i Malmø, som de tyske Handelsmænd kunde benytte til at trykke Priserne i Kjøbenhavn, saa mener Udvalget, at der ikke ved en Kvægtold bør lægges Hindringer i Vejen derfor. Et stort, samlet og anseligt Marked er et væsentligt Gode saavel for Sælger som Kjøber, dels fordi Priserne ere mere faste, eftersom en uregelmæssig Forsyning gjør sig mindre gjældende paa det store end paa det lille Marked, og dels fordi det store Marked altid kan byde de bedste Forhandlingsvilkaar (bedre Markedshaller, bedre Udførselsmidler osv.). Endvidere staaer det som en Mulighed for os, at vi, hvis England og Tyskland vedblive at holde lukket for vort levende Kvæg, kunne faa et Exportmarked for slagtet Kvæg saaledes oparbejdet og fæstnet, at der herunder kan arbejdes nogenlunde trygt; men hertil vil et stort Marked i høj Grad bidrage, da det aabner Adgang til at kunne afsende saa store Masser, at en Sortering kan finde Sted, hvilket utvivlsomt er et Hovedvilkaar for, at Udførsel af slagtet Kvæg skal blive lønnende.

Indtil dette skeer og under abnorme Forhold, som dem der i Øjeblikket existere paa Grund af de engelske og tyske Forbud, er det derimod ikke usandsynligt, at Bevarelsen af Kjøbenhavns Forsyning for den hjemlige Produktion med Udelukkelse af fremmed Kvæg, vilde være en Fordel, og hvis disse Forhold derfor skulde vise Udsigt til at blive vedvarende, kunde en Kvægtold tænkes at blive til Fordel for vort Landbrug. Det lader sig nemlig ikke nægte, at om end Prissvingningerne paa Kjøbenhavns Kvægtorv i sine store Træk følger Verdensmarkedets Gang, saa medfører dog de ulige Transportudgifter ligesom ogsaa specielle Krav til Lokalk markedet, at dettes Priser kunne gjøre sig noget uafhængige af Verdensmarkedet. Der danner sig saaledes ikke sjælden i Kjøbenhavn en ret fordelagtig Lokalpris, særlig paa unge fede Stude og Køer, dels fordi man i Kjøbenhavn i de sidste 10—15 Aar har faaet særlig Smag for denne Vare og betaler den til sine Tider forholdsvis godt, og dels fordi den dyrere Fragt til fjernere Markeder gjør det mindre fordelagtigt da at benytte disse. Paa saadanne Tider er det jo indlysende, at den svenske Landmand, der boer Kjøbenhavnsmarkedet saa nær, vil benytte de gode Salgsvilkaar dersteds — hvorved Markedet let vil blive oversvømmet til Men for den danske Producent. Hovedvirkningen af en Told er ingenlunde altid at forhøje Priserne, men ligesaa ofte at holde Priserne mere jævne og ens, skabe et roligt, nogenlunde fast og sikkert Marked ved at beskytte det mod Tilførsel af andre Landes Overskudsproduktion.

Paa den anden Side kan man imod en Kvægtold gjøre gjældende, at selv under de ovenfor beskrevne, uregelmæssige Forhold vil en Told paa Hornkvæg neppe kunne bringe nogen vedvarende Fordel, fordi Priserne i Indlandet i Længden og i det Væsentlige reguleres af Priserne til Export. Desuden er der den Ulempe ved en Told paa Kvæg under de nuværende Forhold, at hvis regelrette Forhold paa Kvægmarkedet skulde vende tilbage

vilde Tolden være til Skade, medens det vilde blive vanskeligt strax at faa den fjernet.

Heste.

Det er unægteligt, at vort Hesteopdræt har været, særlig i Jylland og enkelte Egne paa Øerne, en væsentlig og fordelagtig Indtægtskilde i de forløbne Aar. Vel ere Priserne nu faldne en Del, men de ere dog endnu saa gode, at Hestetillæg kan betale sig, naar den Del af Tillæget, der ikke egner sig til Udlandet, kan sælges herhjemme til nogenlunde ordentlige Priser. En forøget Tilførsel af lette og slette Heste fra Udlandet medfører derfor Fare for, at denne Gren af vor nationale Produktion i en følelig Grad skal hæmmes og blive mindre fordelagtig. Et Blik paa vor Indførsel og Overskudsudførsel i de sidste 6 Aar viser tydelig, at denne Fare ikke er Indbildning, men Virkelighed og maa tilskrives en væsentlig Del af Skylden for de faldende Hestepriser.

	Indførsel.	Overskudsudførsel.
1887	3125	14207
1888	6250	11503
1889	5883	10091
1890	6468	9749
1891	9435	5485
1892	7119	4459
1893	5343	5927

Hestesalget er sunket saa stærkt herhjemme i de senere Aar, at der nødvendigvis vil blive daarlige Priser paa de Heste, der ikke egner sig til Udlandet, hvis der ikke sikres dem det hjemlige Marked, men de skulle dele det med de overvættede billig producerede russiske Heste, der nu strømme hertil, fordi Tysklands Hestetold har vanskeliggjort dem Vejen dertil. Og samtidig med at de paa denne Viis gribe i høj Grad forstyrrende og skadeligt ind i vor Hesteproduktion, kan man med Rette rejse Tvivl om, hvorvidt disse Heste virkelig ere en For-

del for Kjøberne. De gode svenske Heste ere ganske vist væsentlig bedre end »Russerne«; men da Sverrig har en aarlig Overproduktion og ikke kan afsætte denne andetsteds end her til Landet, saa vil en Told ikke udelukke den gode svenske Hest, men derimod den simple, eftersom det bliver den svenske Sælger og ikke den danske Kjøber, der vil komme til at betale Tolden.

I Frankrig, hvor Hesteavlens staar højt, har man søgt at værges sig mod at faa Landet oversvømmet af lette slette Heste ved at indføre en betydelig Told af 30 Frs. pr. Hest. Dermed synes Landets Hesteavl ikke blot at være opretholdt, men endogsaa at have vundet øget Vægt, idet Landet, der for en halv Snes Aar siden regelmæssig havde en Overskudsindførsel af 15—20000 Heste, nu efterhaanden er naaet op til en aarlig Overskudsudførsel af over 23000 værdifulde Heste.

Hovedvirkningen af en Hestetold turde altsaa være denne: Luxusheste, der indføres fra England og Tyskland ville blive fordyrede. De svenske bedre Heste ville ikke blive fordyrede, da Svenskerne maa bære Tolden. De tarvelige, billige Heste ville blive fordyrede her i Landet, og Indførelsen af dem blive formindsket. Dette vil være en Fordel for de indenlandske Hesteopdrættere, der kunne sælge Affaldet til bedre Priser i Indlandet. Overfor disse Fordele ved Tolden staar den Betænkelighed, at Anskaffelsen af billige, tarvelige Heste for Smaafolk i By og paa Land vil blive fordyret.

Faar, Geder og Lam.

Overskudsudførselen af Faar og Lam var:

1887	40745	Stkr.
1888	28901	—
1889	67039	—
1890	47882	—
1891	21752	—
1892	÷ 5127	—
1893	1961	—

Det vil heraf ses, at Overskudsudførselen af Faar og Lam viser en afgjort Tilbagegang, og dette stemmer med, hvad man fra anden Side véd om Faareavlens Tilbagegang her i Landet. Hvis denne Udvikling fortsætter sig, vil man snart komme til en Tilstand, hvor der behøves stadig Tilførsel, og i saa Tilfælde vil det være muligt ved en Indførselstold at hæve Prisen.

Herimod taler, at naar man saaledes ensidig hæver Prisen, vil dette lede til at forøge Faareavlen, saa at vi maaske atter faa et Overskud til Export, hvorved Prisfordelen vil gaa tabt. Paa den anden Side maa det fremhæves, at det selv under saadanne Forhold kunde være ønskeligt at bevare det kjøbenhavnske Marked for danske Landmænd ved Hjælp af en Told, thi dette Marked er væsentlig et Forbrugsmarked, der som saadant ikke altid og fuldstændig beherskes af Exportprisen.

Medens nemlig Indførselen næsten helt og holdent kommer fra Sverrig, finder Udførselen navnlig Sted over jyske Havne, særlig Esbjerg og Aalborg til England; fra Øerne udføres kun en 10 å 12000 Stkr. til England, Halvdelen over Kjøbenhavn, den anden Halvdel fra de andre Øer. For nærværende Tid, da Indførselen til England af levende Faar herfra er forbudt, udføres saa at sige ingen slagtede Faar fra Øerne, men derimod fra Jylland. Grunden hertil maa iøvrigt tildels søges i, at Kjøbenhavn paa Grund af vor Afspærring mod Sverrig i 1893 har kunnet aftage baade Øernes og en Del af Jyllands Faar; men aabnes der atter for den svenske Import, ville Forholdene forandre sig, idet de omtr. 20,000 svenske Faar og Lam, der under normale Forhold aarlig sendes til Kjøbenhavns Markedet, ventelig ville jage et tilsvarende Tal af jyske Faar og Lam bort; Kjøbenhavns aarlige Forbrug er 80—90,000 Stkr. Faar og Lam, af hvilke Sverrig udfylder den ene Fjerdedel og altsaa har en kjendelig Indflydelse paa Prisen. Det kjøbenhavnske Lammemarked er et ret godt Marked, særlig i den tidlige Foraarstid, da Han-

delen nærmest maa betragtes som en Luxushandel, og i og for sig er det naturligt, om det danske Landbrug forlanger sig dette Marked forbeholdt, særlig da man fra Sverrigs Side ved Toldbelægning af vore Landbrugsprodukter (Korn, Heste, Kreaturer m. v.) ikke har viist sig imødekommende overfor den Vareudvexling, der fra Landbrugets Side tidligere fandt Sted.

Hvis Kjøbenhavnsmarkedet kunde blive et Exportmarked for Faar og Lam, saaledes som det har været og under normale Forhold atter vil kunne blive for Kvæg, vilde vi ikke anbefale at lægge den svenske Tilførsel af Faar og Lam nogen Hindring i Vejen; men Erfaringen, selv fra de gode Dage med fuldkommen fri Handel i alle Retninger, har hidtil kun viist en Udførsel af 5—6000 Faar og Lam aarlig fra Kjøbenhavnsmarkedet; — dette er altsaa for Faar og Lam saa at sige udelukkende et Forbrugsmarked, hvis Priser ingenlunde strængt følge Udlandets Priser, men ofte ere bedre end disse, og det er kun til enkelte Tider, naar Markedet har været overfyldt, at man har fundet sin Regning ved at exportere nogle Faar og Lam.

At lægge Told paa Geder, der fortrinsvis benyttes af Husmænd som Malkedyr, vilde være urigtigt. — Hvis Indførselen af Malkefaar (fra Østfriesland), hvormed der for nogle Aar siden gjordes Forsøg, havde vundet Udbredelse, vilde vi have foreslaaet at fritage disse for en eventuel Faaretold; — nu finder der imidlertid ingen Indførsel af Malkefaar Sted, og der er da ingen Grund til Begrænsning paa dette Punkt.

Svin og Grise.

Overskudsudførselen har været:

	Svin.	Grise.
1888	16316	551
1889	21882	3082
1890	108232	2505
1891	192820	4361
1892	184625	÷ 2901
1893	44217	

Da Svin og Flæsk er en Verdensmarkedsvare, hvis Pris saa at sige helt og holdent bestemmes dersteds, og da der bag ved Svineproduktion og Flæskeindustri, der tilmed væsentlig er i Landbrugernes Haand, ligger store Markeder, hvor man alligevel skal konkurrere med de andre svineproducerende Landes Overskud, medens den indenlandske Konsume kun har en forholdsvis mindre Betydning, saa vil der ikke opnaaes noget ved at baandlægge den frie Omsætning af Svin og Flæsk med Told. Hertil er der saa megen mindre Grund, som det billige men løse og tarvelige amerikanske Flæsk fortrinsvis benyttes af Fattigfolk og derved frigjør en større Del af vort eget gode og dyrere Flæsk til Export, hvilket i dette Tilfælde maa være en Fordel for Landet uden at være noget Tab for Landbruget, der ikke i Hjemmemarkedet kan opnaa højere Priser end i England.

Kjød.

Indførselen af Kjød er i stærk Stigning; den var Gjennemsnit af de foregaaende 10 Aar $3\frac{1}{2}$ Mill. Pd. aarlig, sidste Aar ($\frac{1}{10}$ 92— $\frac{30}{9}$ 93) steg den til $6\frac{1}{4}$ Mill. Pd.; omtrent Halvdelen, ca. 3 Mill. Pd., kommer som Kjød fra Sverrig til Kjøbenhavn, ikke for at gaa videre som Exportvare, men for at gaa ind i Forbruget i selve Byen. Da denne ialt forbruger omtrent 15—20 Mill. Pd., ville 3 Mill. Pd. svensk Kjød, — produceret og slagtet under billige Vilkaar, — til sine Tider kunne fremkalde et ikke ringe Tryk paa Kjødpriserne; et Prisfald af 4 Øre pr. Pd. vil svare til $\frac{1}{2}$ à 1 Mill. Kroner. Hvis en Kjød-told kan bidrage til at forhøje de Priser, Landmændene faa for Kjød, maa en saadan Told anses som et berettiget Krav fra Landbrugets Side paa en Tid, da de Kvæg- og Kjødpriser, Landmanden opnaaer, ere saa simple, at han med Rette kan forlange ethvert forstandigt Middel bragt i Anvendelse, der kan støtte denne svage Gren i hans Bedrift. Men om en saadan Virkning kan opnaas ved en Kjød-told er tvivlsomt.

Ved Spørgsmaalet om Kjødtold maa der skjælnes mellem, om der er Told paa levende Kreaturer eller ikke. Hvis der er Told paa levende Kreaturer, maa der være en tilsvarende Told paa Kjød, thi ellers vilde indenlandsk Slagtning blive vanskeliggjort til Skade baade for Landmænd og Slagtere. En saadan Kjødtold er altsaa nødvendig og selvfølgelig. Det, som er tvivlsomt, og som her skal overvejes, er derimod, om der skal være Told paa Kjød, naar der ikke er Told paa levende Kreaturer, eller om der skal være højere Told paa hint end paa disse. En saadan ensidig Told paa Kjød vilde begunstige den indenlandske Slagtning, og Virkningen heraf maa antages at blive en dobbelt. Der vil blive slagtet mere herhjemme, Hjemmemarkedet vil blive større, og forsaavidt Hjemmemarkedet er bedre end Exportmarkedet, vil der altsaa herved blive tilført Landmændene en Fordel. Men der vil rimeligvis ogsaa komme en anden Virkning af en saadan ensidig Kjødtold, nemlig den, at Afstanden mellem Prisen paa slagtet Kjød og paa levende Kjød vil blive forøget, bl. a. fordi de billigt arbejdende svenske Slagteres Konkurrence vil blive udelukket, og Virkningen heraf vil blive, at de danske Slagteres Handelsavance bliver forøget, at Kjødet fordyres for de danske Konsumenter, uden at de danske Landmænd af denne Grund faa en Øre mere for deres Kreaturer, thi det er kun Prisen paa det slagtede Kjød der stiger.

Fedt, Talg, Oliemargarin, Margarin.

Af Fedt indføre vi aarlig 15—20 Mill. Pd. særlig fra Amerika.

Af Talg indføre vi aarlig ca. 200,000 Pd. særlig fra Island, Storbritanien og Belgien.

Af Oliemargarin indføre vi aarlig 6 Mill. Pd. særlig fra England, Amerika, Ungarn og Sydrusland.

Af Margarin indføre vi aarlig 2 Mill. Pd. særlig fra Norge og Holland.

Det er muligt, at det vilde skaffe os noget højere Pris paa vor Hjemmeproduktion af Fedt og Talg, hvis denne Indførsel blev noget stærkere toldbelagt, og under den nuværende Exportslagtning repræsenterer Talgen alene et ret anseligt Beløb; — vi udvinde dels i Hjemmene, dels i Slagterierne omtrent 12—15 Mill. Pd. Talg om Aaret, hvis Pris vexler fra 20—30 Øre pr. Pd., altsaa en ikke ringe Sum, hvor en Prisstigning af endog kun 1 Øre vilde kunne kjendes. Men dels er Landmanden selv en direkte Hovedforbruger af den meste Talg, dels er baade han og Fattigfolk interesserede i, at Svinefedt af de forskellige Slags kan faas saa billigt som muligt, og dels er Margarinen saaledes trængt ind i Forbruget paa Land og i By, paa Herregaarden og i Husmandshjemmet, at vi ikke kunne tilraade ved Told at fordyre Raamaterialet dertil.

Æg.

De fremmede Æg, hvoraf der nu aarlig indføres omtr. 1 Mill. Snese, er nærmest at betragte som en Transiteringsvare, der gaar sammen med de øvrige omtr. 6 Mill. Snese, der aarlig udføres herfra, og udøver næppe nogen kjendelig Indflydelse paa den Pris, vi opnaa for vore Æg.

Smør.

Udførslen var i Millioner Pund

1888.	1889.	1890.	1891.	1892.	1893.
60, ₃	68, ₈	89, ₂	91, ₄	90, ₆	98, ₁

Fra flere Sider har der været fremsat Ønske om en Told paa Smør, men Udvalget fraraader en saadan af følgende Grunde:

For det første, fordi det befrygtes, at Tolden, med

mindre Frihavnen benyttes, vil vanskeliggøre den danske Mellemandhandel med Smør, som har udviklet sig i Kjøbenhavn, og som i Virkeligheden har været til stor Fordel for hele vor Smørhandel. Det har havt den allerstørste Betydning for Landet, at det er Danmark, der gennem den københavnske Notering bestemmer Smørpriserne paa Nord- og Mellemenglands Markeder, og naar Kjøbenhavns Smørnotering er den eneste af danske Prisansættelser, der har faaet Betydning paa Verdensmarkedet, da skyldes det væsentligst den Omstændighed, at Kjøbenhavn er Hovedpladsen ikke blot for Danmarks, men ogsaa for Sverrigs og til dels Finlands fineste Smør.

Udelukke vi ved en Smørtold det fremmede Smør, svække vi derved det københavnske Markeds Betydning og aabne f. Eks. Muligheden for en virksom svensk Notering, der selvfølgelig vil svække og trykke den københavnske.

Den anden Grund, hvorfor Udvalget ikke kan tilraade en Smørtold, er den, at hvis det virkelig ved dens Hjælp lykkedes os ensidig og kunstig at forhøje Salgsprisen paa dansk Smør i England, hvilket Udvalget dog betvivler, vilde vi risikere, at Forbruget delvis gik over til andet Smør.

Til Trods for den stærke Konkurrence, der møder os fra Sverrig, Frankrig, Australien og andre Lande, er det lykkedes os at faa dansk Smør saaledes indarbejdet, at de engelske Detaillister føre det som Reklameartikel med næsten forsvindende Handelsfordel. Ved Siden af den pekuniære Fordel, som dette Forhold medfører for os, indeholder det paa den anden Side den Mislighed, at Detaillistens Handelsinteresse kun i mindre Grad er knyttet til dansk Smør; og en kunstig tilvejebragt Prisstigning, der alene gælder dansk Smør og ikke andre Landes, vil da sandsynligvis medføre, at Forbruget delvis forlader dansk Smør.

Endvidere: Saafremt en Smørtold formindskede den danske Smørudførsel, vilde dette bidrage til at give vore

Konkurrenter, der staa parate til at tage Arv efter os, en fastere Stilling, og de vilde saa meget lettere kunne udfylde det »Hul«, der vilde fremkomme ved vor formindskede Smørudførsel, som det ikke vilde være de fineste, men de fine (ø: sekunda) Kvaliteter, der vilde blive unddragne det engelske Marked.

Dernæst er det hellerikke uden Betænkelighed, at en Smørtold vilde virke som en Præmie paa sekunda eller endog 3—4 Klasses Smør, da det jo bliver dette, der vil erstatte det billige, fremmede Smør og Margarinen, som blev udelukket ved Tolden; thi det gælder jo tvertimod om at gjøre vort Yderste for at fremstille saa fint Smør som muligt for saaledes at bevare vort Smørs fremskridte Stilling paa Verdensmarkedet; og det maa da fraraades ad Lovgivningens Vej at træffe Foranstaltninger, der saa aabenbart ville modarbejde Bestræbelserne for at hæve hele vor Smørproduktions Kvalitet.

Ostetolden

— 10 Øre pr. Pd. — bliver ofte forekastet Landbruget som en uberettiget Begunstigelse, dette nyder paa det øvrige Samfunds Bekostning. Der er ingen Grund for Landbruget til at rødme herover; det er den eneste vigtigere Sidegren af dets store omfattende Produktionsvirksomhed, der nyder Beskyttelse mod fremmed Konkurrence, medens de fleste andre Næringsveje ere mere eller mindre beskyttede. Og ved faa eller maaske ingen afdisse finder desuden en saa mislig Konkurrence Sted somnetop ved Osteproduktionen; thi denne er ganske særlig udsat for midlertidig Overproduktion, og den Konkurrence, der paaføres en Produktionsvirksomhed ved Overproduktion fra andre Lande, er i høj Grad mislig, thi den fordærver Markedet og ødelægger Virksomheden. Ligeoverfor en saadan uberegnelig Konkurrence er det ganske særlig Statens Pligt at træde beskyttende til, og det vilde være

i høj Grad urigtigt, om man tillod Lande, der ved Ostetold have lukket sig af mod den Overproduktion, der undertiden ogsaa finder Sted herhjemme, uhindret at kaste deres Ost paa vort Marked, naar en Overproduktion gjorde sig gjældende hos dem. Desuden er den indenlandske Konkurrence saa stor, at Ostepriserne af denne holdes lave, og Prisen paa vore hjemlige Oste har i de sidste Aar kun været 8—15 Øre pr. Pd., og selvfølgelig har da Tolden, der er 10 Øre pr. Pd., kun kunnet udøve en ringe — eller ingen — Indflydelse paa Prisen.

Men Hovedformaalet ved Ostetolden er, at den skal lette Tilvirkningen af fed Ost (Luxusost) her i Landet, som kan gjøre os uafhængige paa dette Punkt. Dette har den nuværende Told ikke formaaet; vi indføre over 1 Mill. Pd. Luxusost om Aaret, og vor egen Produktion deraf er snarere i Aftagen end Tiltagen. Med stærkt stigende Priser for Smør vil det ventelig blive fordelagtigere for mange Mejerier at lave fed Ost, og særlig gjælder dette for alle de Gaarde, der enten ikke ere saa store, at de med Fordel kunne have Centrifugeanlæg, eller som ikke kunne afsætte Mælken til Fælles- eller Andelsmælkerier. — Det er af Hensyn hertil, at vi ville anbefale at forhøje Ostetolden; det vil ingen Indflydelse have paa Prisen paa den magre Ost, thi af den indføres, som sagt, allerede ved den nuværende Told saa ubetydeligt, at det aldeles ingen Indflydelse har paa Osteprisen, men det vil gjøre Luxusosten dyrere og derved efterhaanden opdrage vore egne for denne Fabrikation heldigst stillede Mejerier til at nyttegjøre Mælken i en god fed Ost.

Saafernt det kan kontrolleres, hvad der af den indførte Ost kan henregnes til mager Ost, vil det dog være rigtigt for dennes Vedkommende ikke at forhøje den nuværende Toldsats.

Mælk.

Mødens det svenske Smør ved dets Komme til Danmark direkte eller indirekte, selv om det her gaaer ind i Forbruget, faaer sin Betydning ved at indvirke paa den Exportmasse, der herfra sendes til England, hvor det i hvert Fald vilde være havnet, saa er Forholdet et ganske andet med den fra Sverrig hertil kommende Mælk. Denne er udelukkende beregnet paa Forbruget, særlig i Kjøbenhavn, og finder kun Plads der ved at trænge dansk Mælk tilside, der da paa Grund af de betydelig højere Produktionsvilkaar her i Landet end i Sverrig gjør vor Mælkeproduktion for Kjøbenhavns Markedet til en tarvelig Forretning, medens den for Svenskerne er en særdeles god Forretning. Dernæst yder den svenske Mælk, der for en Del stammer fra Andelsmejerier langs op med Stambanen, langtfra samme Betyggelse mod Sygdomsmittestof som vor her i Landet producerede Mælk. Og endelig er her noget ukorrekt ved, at medens man maa betale Told af fremmed Ost, kan man, som det da ogsaa er sket ved Helsingør, overføre den svenske Mælk toldfrit hertil for at bruge den til Ostelavning og altsaa undrage Statskassen den Told, der skulde være betalt for en tilsvarende Mængde svensk Ost. At det her drejer sig om en Indførselsvare, hvis Kvantum er i stærk Stigning, fremgaar deraf, at medens der 1886 kun indførtes 670,000 Pd. svensk Mælk til Kjøbenhavn, var den 1892 stegen til henimod 6,4 Mill. Pd. Denne Konkurrence føles ikke blot af Kjøbenhavns Opland, men ogsaa af de fjernere Egne navnlig paa Sælland, der ad Jernbanen føre Mælk til Kjøbenhavn.

Der vilde altsaa være god Grund til at belægge den svenske Mælk med Told, og i Virkeligheden vilde dette ikke være mere forkasteligt, end naar Svenskerne belægge det danske Korn og Mel med Told. Men naar Udvalget alligevel ikke vil foreslaa det, da skyldes det, at man, naar Sagen betragtes fra et Samfundsstade, med Be-

klagelse har seet den Vanskelighed, vor nyere Mejeridrift paa Landet har rejst mod Befolkningens Forsyning med et saa godt og sundt Næringsmiddel som Mælk, og man har derfor ikke villet gjøre sig skyldig i ved et Forslag om Mælketold at lægge Hovedstadens Befolkning nogen-
somhelst Vanskelighed i Vejen for Erhvervelsen af dette vigtige Næringsmiddel.

Ved foranstaaende Overvejelser har man set hen paa, hvad der vilde tjene Landbruget som Helhed. For enkelte Bedrifter og for enkelte Dele af Landet kan Sagen stille sig anderledes.

II. Lettelse af Landbrugets Forbrug.

Industritolden og Arbejdskraften.

»Toldbeskyttelsen for Industrien bør modereres og fornuftig reguleres« — det var, kort udtrykt, det Standpunkt, Landhusholdningsselskabets Toldudvalg i Aaret 1887 indtog overfor Spørgsmaalet om Industriens Toldbeskyttelse, og Udvalget vil ogsaa nu kunne underskrive ovenstaaende Sætning. Men denne angiver kun Retningen, ikke Styrken. Den siger, at vi bør gaa i Retning af Frihandel paa Industriomraadet, men ikke hvor langt vi bør gaa, og netop herom er der Uenighed, og denne er særlig kommen til Orde i den nyeste Tid.

Man har ment, at Industriens Beskyttelse var en Ulempe for Landbruget, var en af Grundene til dets trykkede Stilling, og man har derfor forlangt Beskyttelsen radikalt nedsat eller hævet, om ikke strax saa dog i Løbet af en forholdsvis kortere Tid.

Fra den anden Side er det gjort gjældende, at den Byrde, som Industriens Toldbeskyttelse lagde paa Landbruget, kun tyngede lidet, og at det formentlig var i dettes egen Interesse ved en kommende Toldrevision at gaa moderat og forsigtig til Værks.

Det har da været Udvalget magtpaaliggende at forsøge at faa kastet Lys over det omdisputerede Spørgs-

maal: hvor stor er den økonomiske Byrde, som den industrielle Toldbeskyttelse lægger paa Landbruget. Fra Frihandels Standpunktet har man hævdet, at Industriens Beskyttelse skader Landbruget paa to Maader, idet man har sagt:

1. Industribeskyttelsen fordyrer Landbrugets Forbrug, baade det personlige Forbrug og dets Produktions-Forbrug;
2. Industribeskyttelsen begunstiger Byerne og drager Befolkningen fra Land til By til Skade baade for Land og By.

Til Belysning af disse to Paastande skal Udvalget nedenfor meddele noget i dette Øjemed indsamlet Materiale og dertil knytte nogle Bemærkninger.

1. Toldbyrden paa Landbrugets Forbrug.

Man har hidtil vidst overmaade lidt om denne Sag, men for at danne sig en Forestilling om, hvad det er for Talstørrelser, man her har med at gjøre, have to af Udvalgets Medlemmer, D'Hrr. Kaptajn la Cour og Professor Falbe-Hansen, foretaget en Undersøgelse, der følger som Bilag II.

Der blev gennem Landbrugspressen udsendt et Forespørgsels-Skema, ved hvilket Landmændene anmodedes om at opgive Størrelsen af deres Forbrug af de fleste og vigtigste toldpligtige Artikler. Der indkom 170 Besvarelser, og Universitetets statistiske Laboratorium har af dem udregnet, hvormeget enhver af de Landmænd, der har besvaret Forespørgselen, har faaet sit Forbrug fordyret paa Grund af Forbrugsafgifterne (Told m. m.) og den dermed i Forbindelse staaende Toldbeskyttelse for Industrien. Undersøgelsen er ikke færdig, og navnlig

mangler der endnu den ene Halvdel nemlig en tilsvarende Undersøgelse om Forbruget i Byerne, særlig hos Arbejderbefolkningen. Og det er først, naar dette Modstykke for Bybefolkningens Vedkommende kan opstilles overfor Landbefolkningens Forbrug, at man kan oplyse noget mere bestemt og i det Enkelte gaaende om Forbruget og Toldbyrdens Fordeling. Men denne Undersøgelse bliver ikke færdig saa tidlig, at Udvalget kan benytte den, man maa derfor nøjes med, hvad der alt nu foreligger, og Udvalget mener, at dette ogsaa er tilstrækkeligt til at danne sig en rigtig Forestilling om, i hvilken Retning omtrent Resultatet ligger.

De Artikler, som ere benyttede i den foreliggende Beregning, indbringe Statskassen i Told og Accise et Beløb af c. 28 Mill. Kr. aarlig foruden den Fordel, de bringe de beskyttede Erhverv. Hvis man nu vilde ophæve Toldsatserne paa disse Artikler og i Stedet for paalægge en direkte Beskatning, maatte selvfølgelig Landbruget bære sin Del af denne. Hvor meget Landbruget vilde komme til at udrede vil jo i sin Tid blive at afgøre af Lovgivningsmagten og kan umuligt vides nu; men et Fingerpeg paa, hvorledes Fordelingen antages at ville blive, kan faas ved at se hen til Fortiden. I 1864 skulde der repareres 5 Mill. Kr. paa hele Landet; deraf lagdes saa 1,080,000 Kr. paa Kjøbenhavn, 780,000 Kr. paa Kjøbstæderne og 3,2 Mill. Kr. paa Landet. I 1867 forlangtes der et Beløb af 4 Mill. Kr., heraf skulde Hovedstaden udrede 780,000 Kr., Kjøbstæderne 600,000 Kr. og Landet 2,620,000 Kr. I 1870 blev den skattepligtige Indtægt sat til 41 Mill. Kr. for Byerne og til 79 Mill. Kr. for Landet. Det vil ses, at ved alle disse Ansættelser deltes Skatten saaledes, at kun henvend $\frac{1}{3}$ faldt paa Byerne, medens de $\frac{2}{3}$ faldt paa Landdistrikterne, og af disse $\frac{2}{3}$ blev, som det fremgaar af de statistiske Tabeller, den langt overvejende Del udredet af Landbrugerne. I Nutiden vilde rimeligvis Fordelingen blive noget gunstigere for Landbruget; men

det er dog næppe sandsynligt, at det vilde slippe med mindre end Halvdelen af det hele Skattebeløb, der skulde fordeles. Lad os da gaa ud derfra.

Af de 28 Mil. Kr., der skulde tilvejebringes, naar Tolden m. m. hævedes paa de ved de omtalte Beregninger medtagne Artikler, vilde der i saa Fald komme 14 Mill. Kr. paa Landbrugets Part, hvilket vilde udgjøre i Gjennemsnit ca. 36 Kr. pr. Td. Hartkorn; — det er ikke Meningen, at de 14 Mill. skulde fordeles blandt Landbrugerne i Forhold til Hartkornet, dette er kun benyttet for at angive Gjennemsnitsbyrdens Størrelse. Naar man nu vil kaste et Blik paa den Fortegnelse, der findes i Bilaget, og som viser Maximumsbeløbet af, hvad enhver af de enkelte Landbrugere have betalt i Told og Accise, saa vil det ses, at de allerfleste Landmænd have betalt langt mindre i Told m. m., end de vilde komme til at betale i direkte Skat, hvis Tolden blev afløst med en saadan, ♂: at det Beløb, som deres samlede Forbrug nu bliver fordyret paa Grund af Told, Accise og Beskyttelse, er langt mindre end de ovenomtalte 36 Kr. pr. Td. Hartk. Flerheden af de større Gaarde betale nu kun $\frac{1}{4}$ af dette Beløb, det er kun enkelte mindre Gaarde og saadanne Gaarde, ved hvilke der er særlige Forhold tilstede, der nu betale lige saameget eller lidt mere.

For de enkelte Landmænd vilde Resultatet komme til at stille sig forskjelligt. Hvem der vilde tabe eller vinde vilde komme til at bero paa hvilken Fordelingsmaade man valgte, om efter Indkomst eller efter Hartkorn eller efter anden Maalestok, men i sin Helhed vilde der tabes og det ret betydeligt. For at Landmanden, eller rettere sagt de Landmænd, som her have indsendt Beretning, skulde undgaa Tab ved, at Tolden m. m. blev forandret til en direkte Skat, maatte den Andel, som Landbruget skulde betale af denne Skat, trykkes ikke saa lidt ned under Halvdelen af det samlede Skattebeløb som Staten skulde have ind som Erstatning.

Som allerede foran omtalt mene vi ikke, at der af de allerede nu foreliggende statistiske Data kan drages nogen afgjørende Slutning om, hvorledes Toldbyrden fordeles sig mellem Land og By, men de pege i den Retning, at den nuværende Toldbeskatning er forholdsvis skaansom overfor Landbrugets Forbrug.

Naar man tænker lidt nøjere over Sagen, er det heller ikke vanskeligt at forstaa, at det angivne Resultat maa fremkomme, og at Tolden og de andre Forbrugs-skatte hvile forholdsvis let paa den egentlige Landbrugsbefolkning. Thi for det første bruger Landmanden færre indførte toldpligtige Artikler end Bybeboeren. Han lever mere af sin Gaards Produkter, han spiser Byggrød, Kalvekjød, Fjerkræ, Æg, Mælk, Havesager etc., altsammen toldfri Artikler. Bybeboerne derimod leve mere af fremmede og toldpligtige Varer som Ris, Kaffe, The, Sukker etc. Og for det andet maa det erindres, at medens Tolden hviler paa Alle, ogsaa paa Tyendet, Husmænd, Smaafolk etc., vilde den direkte Skat, der skulde erstatte Tolden, rimeligvis kun komme til at ramme de Faa, der ere mere velstaaende, og de, der eje Jorden, de egentlige Landbrugere, thi en direkte Skat kan af praktiske Grunde vanskelig ramme den store ubemidlede Befolkning. Og Ejendomsbesidderne vilde da komme til at betale langt mere i direkte Skat, end de nu udrede i Told. Nogle mene, at det vil være retfærdigt og demokratisk at erstatte Tolden med en direkte Skat, og at det muligvis kan være politisk klogt, men en Fordel for Landbruget bliver en saadan Reform ikke.

Men medens det altsaa ikke vilde være fordelagtigt for Landbruget helt at ophæve Tolden, kunde det være fordelagtigt at omlægge den, og naar den statistiske Undersøgelse, som er under Arbejde, bliver færdig, vil man maaske deri kunne faa en Vejledning for, hvorledes en saadan Omlægning burde foretages, naar den skulde være til Fordel for Landmændene.

Ligeledes vilde det være en Fordel for Landbruget, om man ændrede Tolden paa en saadan Maade, at man gik i Retning af Frihandel og nedsatte Toldbeskyttelsen, saafremt man skaffede Statskassen Dækning for den derved fremkomne Mindreindtægt ved at forhøje de Toldsatser, der kun have til Hensigt af skaffe Finantskassen Indtægt og ikke sigte paa at beskytte bestaaende Erhverv.

Hvor stor en Besparelse, Landbruget vilde opnaa i sine Forbrugsudgifter ved en saadan Reform, er vanskelig at sige, det vilde bl. a. afhænge af det Omfang og den Maade, hvorpaa Toldbeskyttelsen blev nedsat. Kaster man et Blik paa Fortegnelsen i Bilaget over, hvad de Landmænd, der have indsendt deres Regnskaber, have betalt i Told af beskyttede Varer, viser det sig, at Beløbet er meget forskjelligt. I Gjennemsnit er det over $\frac{1}{2}$ af den hele Toldbyrde paa vedkommende Personer, hvorved dog er at bemærke, at Tallene i Bilaget ikke angive den virkelige Fordyrelse ved Toldbeskyttelsen, men kun Maximumsgrænsen for dens Størrelse. Desuden maa det erindres, at fra denne Besparelse ved Beskyttelsens Ophævelse maa drages de Beløb, som Landmændene kom til at betale mere, derved at Statskassens Indtægt blev formindsket, naar de beskyttende Toldsatser bleve helt fjærnede (alene Ophævelsen af Manufaktur-tolden vilde forvolde Staten et Tab af omtrent 6 Mill. Kr., og adskillige af de andre beskyttende Toldsatser indbringe ogsaa meget store Beløb). Staten maatte paa anden Maade have Erstatning for sit Indtægtstab. Det vil derfor skønnes, at den Lettelse for sit Forbrug, Landbruget vilde faa ved Frihandelen, næppe kunde blive synderlig stor.

Vi komme altsaa til det Resultat, at Landbruget som saadant og betragtet som Helhed sandsynligvis vilde tabe ved at ophæve Forbrugsafgifterne og erstatte dem ved en direkte Skat, derimod kunde Landbruget vinde noget ved at omlægge Tolden eller ved at nedsætte Toldbeskyttelsen

og forhøje Finantstolden, men det, der vilde vindes ved at Landbruget paa denne Maade fik sit Forbrug billigere end nu, synes at være mindre Summer, end man i Almindelighed har troet.

2. Arbejdskraften

og

Befolkningens Dragen fra Land til By.

Det er en Kjendsgjerning, at Byernes Folketal i den senere Tid voxer stærkt, medens Landdistrikternes kun voxer lidt, staar stille eller endog gaaer tilbage. De foreliggende statistiske Data stadfæste dette.

	Bybefolkningen.	Landbefolkningen.
1801	194,431	734,570
1840	266,822	1,022,253
1860	381,662	1,226,700
1880	563,930	1,405,109
1890	738,150	1,434,230

I de sidste 10 Aar er altsaa Bybefolkningen steget med 30,₉ pCt. og Landbefolkningen med 2,₁ pCt.

I 11 Amter har Landbefolkningen været i Tilvæxt, mest i de jyske Amter, mindre i Øernes, men i følgende Amter har Landbefolkningen været i Aftagende, nemlig:

i Holbæk Amt	0, ₁₅ pCt.
- Roskilde Amtsraadskreds. . .	0, ₇₃ —
- Assens Amtsraadskreds. . .	1, ₀₉ —
- Sorø Amt.	1, ₃₉ —
i Præstø Amt	2, ₅₀ —
- Frederiksborg Amt	2, ₅₂ —
- Vejle Amt	3, ₂₁ —
- Odense Amtsraadskrdes . .	5, ₄₆ —

I Landdistrikterne er der i Gjennemsnit af Aarene 1885—89 aarlig født 45,432, døde 26,068, saa at Tilvæksten skulde have været 19,364, men den har i Gjennemsnit af Aarene 1880—90 kun været 2912. Der er altsaa aarlig bortdraget i Gjennemsnit 16452, hvoraf 8 à 10000 ere udvandrede, medens altsaa omtrent 7000 aarlig ere dragne til Byerne. Da Kjøbenhavns Tilvæxt i de sidste 10 Aar gjennemsnitlig aarlig er steget med 3,₃ pCt., Provinskjøbstæderne med 2,₁ pCt., ville altsaa, i Tilfælde af at Fødsel, Dødsfald og Udvandring ere forholdsvis lige store i Kjøbenhavn og i Kjøbstæderne, af de 7000 aarlig 4280 være dragne til Kjøbenhavn, 2720 til Kjøbstæderne.

Men denne Bevægelse fra Land til By er ikke noget Særkjende for Danmark; den gjør sig gjældende overalt, og de fleste Steder endog i større Maal end her, saaledes som det bl. a. fremgaar af et Foredrag af C. B. Longstaff i Royal Statistical Society sidste Sommer, hvoraf et Uddrag vil findes som Bilag til denne Betænkning*)

Det fremgaar deraf tydeligt, at Bevægelsen er universel, at den finder Sted over hele den civiliserede Verden, hos alle Folkeracer: hos Goter og Germanner som hos

*) Her kan tilføjes:

	1881	1891
I England var Bybefolkningen	17,636,646	20,802,770
Landbefolkningen	8,337,793	8,198,248
Ialt	25,974,439	29,001,018
I de forenede Stater i Nordamerika udgjorde Bybefolkningen i pCt. af hele Befolkningen:		
1830	6, ₇₂	pCt.
1850	12, ₄₉	—
1870	20, ₉₃	—
1890	29, ₁₂	—
I Ny Syd Wales (Australien) udgjorde den:		
1871	45, ₄₉	pCt.
1881	57, ₀₈	—

Celter og Angelsachser og hos Teutoner og Latinere; — under alle Bredegrader: hos Nordmænd saavel som Fransk-mænd og Italienerne; — i den nye Verden som i den gamle: i Australien og Amerika saavel som i Europa; — under alle Regjeringsformer: det republikanske ligesaa vel som det konstitutionelle og absolute Kongedømme; — med alle Landbrugssystemer: saavel det extensive som det intensive, saavel fra Herregaardene som fra Bøndergaardene; — og ligesaa fuldt, ja ofte stærkere i Frihandelslandene end i Beskyttelseslandene. Men Hovedgrundene — thi der er selvfølgelig mange private individuelle Grunde — til denne Bevægelse søger Forfatteren i Smagsvalget og i økonomiske Hensyn, i en overordentlig Grad støttede af de lettere Kommunikationsmidler, af den hyppigere Brevvexling og af den udbredte Dagspresse, hvis Meddelelser andetsteds fra sætter Fantasien i Bevægelse; det er Kulturforholdene i Byerne, det friere og fornøjeligere Liv der her leves, de større Chancer der her bydes, som drage og lokke. Landmanden, den velhavende saavel som den fattige, den gamle saavel som den unge, ønsker sig ofte til Byerne, medens det er langt sjældnere, at Borgerne fra disse tænke paa at flytte paa Landet. Medens tidligere Aftægtsfolk i Reglen bleve paa Gaardene, saa drage de nu ofte til Byerne, og det ikke blot fra de større Gaarde, men ogsaa fra mange mindre, og derved mistes ikke blot deres personlige Hjælp, Tilsyn og Vejledning paa Gaardene, men de Naturalydelse, hvormed Aftægten tidligere tildels erlagdes, maa nu udredes kontant.

Man har ment, at Storindustrien har en stor Indflydelse paa denne Bevægelse, og selvfølgelig er den ikke ganske uden Indflydelse, men denne overvurderes stærkt, og var der ikke andet, vilde Befolkningen paa Landet voxer langt stærkere, end den dér kunde finde Anvendelse, og der vilde meget hurtig paa Landet opsamles et stort Proletariat med stærkt voxende Fattigbyrder osv.

Der haves ikke noget statistisk Materiale til umiddelbart at paavise hvor mange Landboere, der aarlig knyttes til Storindustrien, men direkte er det meget faa, thi Industrien og Fabriksvirksomheden rekruterer sig helst med dem, der ere opvoxede i Byerne, hos hvem den, med Rette eller Urette, forudsætter mere Bevægelighed i Betjening af Maskiner, Afpudsning og Sortering af Varer o. lign., og det er fortrinsvis kun til enkelte grovere og tungere Arbejder, at den betjener sig af Landbofødt. At de Pladser, den Kjøbstadfødte, der gaaer til Fabrikken, ellers skulde have udfyldt, nu jævnlig besættes af Folk fra Landet skal indrømmes, og indirekte bidrager altsaa Storindustrien til Bevægelsen, men ogsaa dette Kontingent overvurderes ofte. Ifølge den Beretning til Justits- og Indenrigsministeriet, Fabriksinspektørerne afgav om de dem underlagte Fabriksvirksomheder 1892—93 udgjorde disse, naar Mejerier og Landbrug med mekanisk Bevægkraft fradrages, ialt den 1ste Januar 1893 2157, og da der under Fabriksinspektørernes Tilsyn er henlagt alle »Fabrikker og fabrikmæssigt drevne Værksteder, forsaa- vidt der i samme er beskæftiget Personer under 18 Aar, eller forsaa-vidt der benyttes Maskiner, drevne med mekanisk eller dyrisk Bevægkraft«, saa tør det antages, at alt, hvad der kan kaldes Storindustri, henhører hertil. I disse 2157 Bedrifter beskæftigedes 2742 Børn fra 10—14 Aar, 4015 unge Mennesker fra 14—18 Aar og 40,451 Voxne, ialt 47,208, hvoraf 32,937 voxne mandlige Arbejdere. Det vil formentlig kræve en aarlig Tilgang af 1 à 2000 Personer; men langt den største Del deraf ere Fabrikarbejdernes egne Børn, der som oftest fortrinsvis søges til denne Virksomhed, og som ofte begynde med som Børn at følge Faderen eller Moderen i Arbejdet.

Det synes heraf at turde fremgaa, at det i Virkeligheden er et ringe og for Landbrugsarbejdet forsvindende Kontingent, den fabrikmæssige Storindustri aarlig drager fra Landet. At det øvrige Haandværk ogsaa

tager en Del ved Jordbruget opfødte Kræfter er unægteligt, men disse Erhverv tjene jo for en væsentlig Del til at fyldestgøre de Behov, som tidligere tildels udførtes hjemme i Gaardene (som Husflid), og det er for en ikke ringe Del Landbrugets Udvikling og dermed forøgede Krav til haandværksmæssig Hjælp, der har medført den stærke Tilvæxt i denne Erhvervsgren. Naar vi saaledes se, at Landhaandværkernes Antal, deres Medhjælpere og Familie iberegnet, fra 1880—1890 er tiltaget med 20,653, saa udgjør dette langt mere end Afgangen i de samme 10 Aar fra de umiddelbart ved Jordbruget beskæftigede Personer med deres Medhjælpere og Familie, nemlig omtrent 9000, hvortil Bureauchef Gad i sin Meddelelse i »Ugeskrift for Landmænd« mener at kunne anslaa den. Hertil kommer endelig, at de Handlendes Klasse i Landdistrikterne (Hønskræmmere, Æggeopkjøbere, Lammehandlere, Brødudsælgere, Høkere o. lign. udføre en Del af det Arbejde, der tidligere kostede en Kjøbstadsrejse med Fraværelse fra Hjemmet), i det samme Tidsrum er forøget med 13,233. Vi notere disse Forhold, Landhaandværkere og Smaahandlere vedrørende, som Kjendsgjerninger; vi kunne tiltræde, at Tilvæksten af alle disse »Hjælpere« og »Mellemænd« er for stor, men Storindustrien bærer ikke Skylden derfor.

Vi ville ikke hermed afkræfte Berettigelsen af den Beklagelse, der lyder imod den stærke Dragen fra Land til By; thi som antydet i vor Indledning til denne Betænkning anse vi det baade socialt ønskeligt og økonomisk rigtigt, om en større Del af Arbejdskraften kunde holdes tilbage paa Landet, dels i tjenende Stilling dels i egne smaa Bedrifter, uden at man dog, som ogsaa antydet, bør søge deres Antal forøget ud over den tilstedeværende Trang, og man derfor foreløbig bør lægge Hovedvægten paa at bevare og forbedre det Værende, og først efter at der derved er skabt en forøget Tilfredshed med og Tillid til Brugen af Huslodder, imødekomme den derved

opstaaede Trang til en Forøgelse af disses Antal. Og Udvalget betragter ikke blot den fuldeste Udnyttelse af vor Jords og vort Klimas Ydeevne som Nationens økonomiske Grundvold, men ogsaa den landlige Virksomhed og de landlige Omgivelser som socialt taget sundere end Byernes, hvor de socialistiske og kommunistiske Ideer ofte finde en altfor villig Voxebund i de sammentrængte Masser. Vi dele altsaa Beklagelsen over den ogsaa efter vor Mening for stærke Vandring fra Land til By, og naar vi derfor i det Foranstaaende saa udførlig have omtalt Arbejdskraftens Fordeling mellem Landbruget og Industrien, da er det udelukkende, fordi man efter vor Opfattelse forfølger et urigtigt Maal, naar man mener, at det er Storindustrien, der berøver Landbruget dets Arbejdere, og man af denne Grund bør søge den hæmmet i dens Udvikling ved en Nedsættelse af den Toldbeskyttelse, hvorunder den nu arbejder. Og skal et Onde rettes, da gjælder det om ikke at tage fejl af Ophavet; dette maa, som Longstaff paaviser, i nærværende Tilfælde søges andetsteds, og Midlerne til at bøde paa det maa ogsaa søges andetsteds; — men da en Paa-visning af disse Midler ligger udenfor Udvalgets Opgave, skulle vi ikke her komme ind derpaa.

Men skjøndt denne Grund ikke ligger for, maa Landbruget dog, for at opnaa nogenlunde Ligestilling i Arbejdsvilkaar, ønske Industritolden »modereret og fornuftig reguleret«; — den bør være saa høj, at den sætter de gode hjemlige Industrier i Stand til at give Driftsherrer saavel som Arbejdere et i Forhold til Landets Hovednæring passende lønnende Erhverv; men den maa ikke være saa høj, at den enten let fyldestgjøre de selvfølgelig stadig fremkomne Krav om ensidige Lønningsforhøjelser for Industriarbejderne, eller at den ikke tvinger Driftsherrer til at holde sig paa Højde med de tekniske Forbedringer og Fremskridt, som Udlandet naaer til; — den maa være en Støtte for Dygtigheden, men ikke en Forsøgelse af Udygtigheden. I den nuværende voldsomme

økonomiske Kamp ville de Landmænd, der ikke paa alle Maader anspænde deres Evner, snart ligge under, opbruge deres Kapital og forsvinde fra Bedriften; — Industrien kan ikke forlange og forlanger forhaabentlig ikke heller at være stillet under andre Vilkaar. At det under disse Forhold alligevel ligger i Industriens hele Væsen og Natur, at den i langt højere Grad end Landbruget er i Stand til at honorere den fremragende Dygtighed og skabe Kapital, vækker ingen Misundelse hos Landbrugeren; han erkjender Betydningen af den store Risiko, ethvert nyt industrielt Foretagende altid medfører, og respekterer den Intensitet og Energi, enhver vellykket Fabrikvirksomhed kræver, og han glæder sig over at se dette belønnet; men Uligheden mellem de Vilkaar, under hvilke han og den Industridrivende arbejder, maa ikke være for stor, og det er herpaa en kommende Toldrevision bør tage Sigte.

Hvorledes denne i sine Enkeltheder bør gennemføres ligger selvfølgelig udenfor dette Udvalgs Opgave; men vi tro dog at maatte fremhæve, at følgende Hensyn formentlig bør gjøre sig gjældende ved en Revision af den nuværende Industri-told, for saavidt ikke et betimeligt Hensyn til Finanskassens Interesser kommer i Strid dermed:

- 1) Toldbeskyttelsen bør nedsættes, muligvis for enkelte Poster helt hæves, særlig for de Gjenstande, der ere af større Betydning for Landmandens Bedrift: Redskaber, Maskiner, Byggemateriale, Mejeriapparater o. lign.
- 2) Virksomheder, der bygges paa en Forædling af vort Lands Naturprodukter, bør saa vidt muligt støttes.
- 3) Toldbyrden paa Raa- og Hjælpestoffer bør nedsættes eller hæves for de Virksomheder, der udelukkende eller væsentlig arbejde i Landbrugets Tjeneste (Sukkerfabrikker, Gjødningsfabrikker o. lign.).
- 4) Naar Tolden paa Raastoffer nedsættes eller hæves,

bør en tilsvarende Reduktion foretages i Tolden paa det færdige Produkt.

- 5) Hvor det oprindelige Forhold mellem Varepris og Told er blevet væsentlig forrykket siden Toldloven af 1863, bør den derved opnaaede Begunstigelse vel ikke helt falde bort, da de nuværende Virksomheder som oftest ville være byggede eller udvidede paa Basis heraf, men en særlig kritisk Revision bør dog finde Sted i Retning af det oprindelige Forhold.
  - 6) Tolden bør saa vidt muligt lettes for Nødvendighedsgjenstande og forhøjes for Luxusvarer.
  - 7) Udvalget ønsker taget under Overvejelse, hvorvidt Værditold lader sig anvende i større Udstrækning end nu er Tilfældet, da dette vilde være et virksomt Middel til at vise Forbrugerne af grove Varer en skjønksom Hensyntagen.
-

III. Andre Midler, der staa i nært Forhold til Toldlovgivningen.

Et Forslag om at støtte Landbruget, der er fremsat fra flere Sider og som staar i nær Forbindelse med Spørgsmaalet om Toldrevisionen, er Forslaget om Udførselspræmier for Landbrugsprodukter. Vi kunne med Hensyn til dette ganske henholde os til vore Udtalelser fra 1887:

»En Udførselspræmie paa Kvægavlsprodukter
»maa — hvis den da ikke fastsættes saa lille, at den
»ingen Betydning faar — nødvendigvis kræve meget store
»Ofre fra Statens Side. Et Blik paa Udførselstabellerne
»godtgjør dette klart. Lægge vi til Basis for Beregningen
»den gennemsnitlige Overskudsudførsel i Femaaret 1881—
»85, saa var denne i runde Tal følgende:

Kvæg	95,000 Stkr.
Faar	65,000 -
Svin	255,000 -
Flæsk og Skinker	16,000,000 Pd.
Kjød og Pølser..	149,000 -
Smør	23,600,000 -
Æg	2,700,000 Snese.

»Sættes nu Udførselspræmien, som foreslaaet, til 20
»Kr. pr. Stkr. Kvæg, 2 Kr. pr. Faar, 4 Kr. pr. Svin, 3
»Øre pr. Pd. Flæsk og Skinker, 4 Øre pr. Pd. Kjød, 10

»Øre pr. Pd. Smør og — hvad der ikke er foreslaaet, men
 »som dog vel maa tages med — til f. Ex. 10 Øre pr. Snes
 »Æg, saa vil, med ovenanførte Udførselstal lagte til Grund,
 »disse Præmier foraarsage Statskassen en aarlig Udgift
 »af ca. 6 Mill. Kr. Sandsynligt vil imidlertid denne Ud-
 »gift stige ret betydeligt, thi det maa antages, at Ud-
 »førselen, netop paa Grund af Præmierne, vil tiltage, idet
 »disse ville lede til en endnu almindeligere og stærkere
 »Overgang, end der alt finder Sted, til Husdyrhold og
 »Mælkeridrift. Man kan da betragte det som givet, at
 »Udførselspræmier ville medføre meget store Ofre fra
 »Statskassens Side, Ofre, som den ikke kan yde uden at
 »faa Kompensation herfor ved betydelige Skatteforhøjelser
 »paa andre Punkter, Forhøjelser, som ville ramme Lan-
 »dets Borgere (ogsaa Landmændene), samtidig med, at de
 »kom til at betale deres animalske Forbrug med højere
 »Priser. Thi det maa jo erindres, at Udførselspræmier
 »som deres nødvendige Supplement kræve, at der paa-
 »lægges Indførselstold paa Varerne af samme Størrelse som
 »Præmien *). Med Udførselspræmien vil altsaa nødvendig-
 »vis være forbunden de ovenfor omtalte Ulemper, der
 »knytte sig til Indførselstolden, ja disse Ulemper ville blive
 »forstørrede, thi Udførselspræmien vil fordyre Hjemmefor-
 »bruget langt stærkere end en tilsvarende Indførselstold;
 »Statens Udbetaling af Præmien er nemlig en absolut
 »sikker Indtægt, som der ogsaa ved Hjemmehandelen vil
 »blive taget fuldt Hensyn til.

»En Exportpræmie vil dernæst bringe de forskellige
 »Egne og Avlsbrug en meget forskellig Hjælp. Landets mest
 »udprægede Kornegne, som Maribo, Kjøbenhavns, Præstø,
 »Sorø, Odense og Svendborg Amter ville have mindre
 »Nytte af Udførselspræmierne end de Egne, der fortrinsvis
 »ere baserede paa Kreaturholdet, ligesom de Avlsbrug,
 »hvis Hovedindtægt flyder af Kornsalg, ville have mindre

*) Gjøres der ikke dette, ville jo nemlig fremmede Exportører
 ved at sende deres Artikler over Danmark kunne drage Fordel
 af Præmierne paa den danske Statskasses Bekostning.

»Fordel end de, der fornemmelig tager Indtægten ved Salg
»af animalske Produkter.

»Skal Udførselspræmie betales for alle Slags Varer?
»Skal t. Ex. Kvæget have Udførselspræmie, hvad enten det
»er fedt eller magert? De Fleste ville vel være enige om,
»at der ikke skal betales nogen Præmie for magert Kvæg,
»men det vil da blive meget vanskeligt at afgjøre, hvor-
»ledes Dyrene skulle klassificeres og Præmien beregnes,
»og ved alle Udskibshavnene og ved Vamdrup maatte der
»da ansættes særlig kvalificerede Mænd til at varetage det
»herved fornødne — atter en betydelig Udgift for Staten.
»Og skal t. Ex. alt Smør, det fineste og det sletteste, have
»samme Præmie? Sætter man Præmien ens, vil Iveren
»for at producere fineste Vare kølnes, og skal Præmien
»rette sig efter Kvaliteten, saa faa vi ogsaa her en meget
»vanskelig Klassifikation for Smørrets Vedkommende.

»Ville Udførselspræmier end gavne Landbruget, saa
»ville de dog gavne det højst ulige, de ville foraarsage
»Statskassen uberegnelig store Udgifter, de ville sammen-
»med deres nødvendige Supplement, Indførselstoldsatser,
»bidrage til at fordyre de vigtige animalske Fødemidler,
»der vil ved deres Udredelse blive meget vanskelige
»Spørgsmaal at klare, og endelig ville de i endnu højere
»Grad end Indførselstold friste Udlandet (England) til —
»og vel at mærke til begrundede, delvis nødvendige —
»reciproke Forholdsregler. — Til Støtte for Udførsels-
»præmier har man paaberaabt sig Tysklands Exempel,
»idet Tyskland jo yder en Exportpræmie til Roesukker.
»Denne Præmie har imidlertid, som en Udførselspræmie
»i de aller fleste Tilfælde, ledet til betydelig Overproduk-
»tion, og Tyskland vil jo nu ogsaa, som bekjendt, søge
»at komme bort fra Præmien.

»Hvad der her er sagt om Exportpræmie for Kvæg-
»avlsprodukter, gjælder ogsaa om Udførselspræmie for
»Korn, ja, Hensynet til det indenlandske Forbrug gjør
»sig endnu stærkere gjældende her end ved de animalske
»Frembringelser.«

— Et Omraade, paa hvilket Staten i høj Grad kan gavne Landbruget, er Alkoholbeskatningens. Den kan ved en høj Spiritusbeskatning, i Forbindelse med Beskatning og Begrænsning af Udsalgsretten, dels bidrage til at trænge Alkoholforbruget tilbage og derved gjøre Arbejderne paa Land og i By til sundere, kraftigere Mennesker, dels skaffe sig betydelige Midler til sin Raa-dighed og derved virke til Fremme af en heldig Løsning af Landarbejderspørgsmaalet.

Det er godtgjort, at blandt de civiliserede Stater, fra hvilke der haves statistiske Oplysninger, er Danmark en af dem, der har det højeste Spiritusforbrug pr. Individ.

Det er fremdeles godtgjort, at i Danmark som i andre Lande er umaadeholden Brug af Spiritus en Hovedkilde til saa mange Onder: Forbrydelser og Sindssygdomme, Fattigdom og Selvmord. Man har i de forskjellige Stateren klar Bevidsthed herom, og de i Udvalgets forrige Betænkning fremhævede Bestræbelser, der udfoldes i de fleste civiliserede Lande for at faa Forbruget af Alkohol trængt tilbage, ere fortsatte i de forløbne Aar. Man har i mange Stater atter og atter forhøjet Alkoholbeskatningen, strammet Bestemmelserne med Hensyn til Udsalgsstederne, skærpet Straffene for Forbrydelser begaaede i Drukkenskab, og samtidig har man, i Erkjendelsen af at Lovene ere magtesløse overfor Sæderne, gennem Maadeholdsforeninger, Foredrag, oplysende Smaaskrifter, Blade etc. søgt at indvirke paa de brede Lag. Til Belysning af de betydelige Forhøjelser, Brændevinsafgiften i de fleste Lande er undergaaet i Aarenes Løb, skal eksempelvis saaledes anføres Følgende. Skatten var i:

Norge:			
1872.....	40	Øre pr. Liter à 50 pCt. Alkohol.)*	
1877.....	45	—	—
1878.....	55	—	—
1879.....	67,4	—	—
1888.....	80	—	—

*) 1 Pot = 0,96 Liter.

Rusland:			
1873	.....	7	Kopek pr. Wedrogr. Alkohol.
1881	.....	8	— — —
1885	.....	9	— — —
1889	.....	9 ¹ / ₄	— — —
Belgien:			
1860	.....	35	Frcs. pr. Hektoliter (à 50 pCt.)
1884	.....	64	— — —
Holland:			
1862	.....	22	fl. pr. Hektoliter (à 50 pCt.)
1863	.....	35	- — —
1865	.....	50	- — —
1884	.....	60	- — —
Italien:			
1883	.....	100	Lire pr. Hektoliter (à 100 pCt.)
1885	.....	150	— — —
1887	.....	180	— — —
1888	.....	240	— — —

Haand i Haand med de Anstrængelser, der gjøres fra Staternes Side for at trænge Alkoholforbruget tilbage, gaa som sagt de Bestræbelser, der udfoldes af Totalafholdsforeninger og Maadeholdsforeninger. Afholds- og Maadeholdsbevægelsen har i de senere Aar i de fleste Lande haft stærk Fremgang. Exempelvis skal Udvalget saaledes anføre, at i England er det navnlig Totalafholdsforeningerne, som vinde Terrain. Ved frivillige Bidrag erholde de betydelige Pengemidler, hvormed Kampen mod Alkoholismen føres paa forskjellig Maade. Der er særlig Anledning til at fremhæve de saakaldte »Bands of Hope«, 18500 Foreninger med 2,600,000 Medlemmer. Disse Foreninger udsende Lærere med den Opgave at bibringe den skolesøgende Ungdom Kundskaber om Alkoholismens Virkninger. Samme Formaal har den af Physiologen *M. B. Richardsons* udgivne Bog »Temperance Lessons Book«, som i Hundrede Tusinder af Exemplarer omdeles til Lærere og Elever i Englands, Amerikas og Koloniernes Skoler. En fortrinlig Organisation og en fornuftig Arbejdsdeling udmærker disse Foreninger ikke mindre end den brændende Iver, hvor-

med de arbejde. Flere Selskaber have til Formaal dels at retlede den hele Bevægelse ved at udsende Agenter, som vaage over, at Agitationen ikke drives ud i Ensidigheder, og dels at oprette nye Foreninger, hvor saadant maatte findes formaalstjenligt. Den store »United Kingdom Alliance for the Suppression of the Liquor Traffic« arbejder særlig for Indførelsen af Ret for Kommunerne til selv at afgjøre, hvorvidt Brændevinshandel og Udskænkning skal være tilladt indenfor Kommunens Territorium. Denne Forening har navnlig i de senere Aar grebet stærkt ind i det politiske Liv, idet den har sine egne Kandidater ved Parlamentsvalgene. — I Nordamerika skyldes det Afholdsforeningernes mangeaarige ihærdige Arbejde, at adskillige Stater have indført fuldstændigt Forbud mod al Brændevinshandel, medens i andre Stater Kampen mellem »Local option« (o: Kommunebeboernes Ret til ved direkte Veto at forbyde Udskænkning) og et System med meget høje Afgifter føres med en Voldsomhed, som vi her i Danmark ikke kjende noget Sidestykke til. — I Sverige har Totalafholdsbevægelsen nogen politisk Betydning, og ikke mindre end 70 af Rigsdagens Medlemmer tilhøre denne Retning.

— Det er interessant at se, at det netop er Demokratiets Lande *par excellence*, Schweiz, De Forenede Stater i Nord-Amerika og Norge, der ere gaaede i Spidsen med at rejse den mest energiske Kamp mod Alkoholismen. Det vilde selvfølgelig føre Udvalget for vidt i Detaljerne at gjøre Rede for denne Kamp, og det skal derfor indskrænke sig til at pege paa de Resultater, der ere vundne i Norge — dels fordi vi Danske med naturlig Sympathi maa følge en saa mægtig Bevægelse i vort Broderfolk, dels fordi Norge maaske er det Land i Verden, der har de mest haandgribelige Resultater at fremvise. I Norge var da ved Aarhundredets Midte Forbruget af Alkohol paa Højde med, hvad der i den nyere Tid kun er naaet i — Danmark. For at faa Drikkeondet trængt tilbage, krævedes der kraftige Forholdsregler, og man tog dem.

Først benyttede man sig af høj Skat paa Brændevinsproduktionen — sé Tabellen S. 517 —, dernæst indskrænkede man Udsalgsstedernes Antal ved i Byerne at gjøre Udsækningen til en særegen Undtagelses-Næringsvej og beskattede den højt, paa Landet ved praktisk talt at forbyde Alle undtagen Gæstgivere og Landhandlere Brændevinsudsækning. Og endelig har man, med Gøteborgsystemet som Mønster, faaet de fleste Udsækningssteder over paa filantropiske Selskabers Hænder. Disse Selskaber — Samlag — have ingen Interesse i at befordre Brændevinsudsækningen, thi deres Overskud skal anvendes i »almennyttige Øjemed.« Ved denne Ordning have ikke blot Staten og Kommunerne store Indtægter, men først og fremmest er Hovedformaalet opnaaet: Aar for Aar er Alkoholforbruget trængt tilbage; det var ved Aarhundredets Midte 8 Liter ren Alkohol pr. Individ, i 1871—75 gjennemsnitlig 2,8 Liter, i 1876—80: 2,7, i 1881—85: 1,7 og i 1886—90: 1,5 Liter. (Ogsaa i Sverige og Finland har Gøteborgsystemet, Samlagsinstitutionen, bidraget stærkt til at trænge Brændevinsforbruget tilbage, og Systemet er derfor i begge Lande i de senere Aar fæstnet og udvidet*)).

Medens man i de fleste civiliserede Stater ved høj Beskatning, energiske Forholdsregler, skarp Kontrol, næsten fra Aar til Aar har trængt Alkoholforbruget tilbage, møde vi desværre ikke i Danmark en tilsvarende Bevægelse. Vi sidde vedblivende i det gamle Uføre, Maadeholdssagen virker hos os stadig kun med smaa Midler, paa bramfri, beskeden Maade, vort Brændevinsforbrug er vedblivende langt det største, vor Brændevinsbeskatning vedblivende langt den laveste.

Skatten til Staten er:

---

*) I Finland lader Brændevinsloven af 1891 den væsentligste Del af Samlagenes Overskud indgaa i det Statsfond, der bestrider Udgifterne til Kommunikationsvæsenet.

i Storbritannien og Irland ...	338	Øre pr. Pot à 100 pCt. Alkohol		
i Holland	175	—	—	—
i Foren. Stater i N.-Amerika .	172	—	—	—
i Norge	155	—	—	—
i Rusland*)	153	—	—	—
i Frankrig	109	—	—	—
i Italien	98	—	—	—
i Sverige	97	—	—	—
i Belgien**)	90	—	—	—
i Tyskland	78	—	—	—
i Østerrig-Ungarn***)	68	—	—	—
i Schweiz	63	—	—	—
i Spanien	41—56	—	—	—
i Danmark	18	—	—	—

Forekom det Udvalget alt i 1887, da den forrige Betænkning skreves, at stærke Grunde talte for at forhøje vor Brændevinsafgift, er denne Anskuelse nu yderligere fæstnet og forstærket. Thi vort altfor høje Forbrug af Brændevin har i de forløbne Aar havt en Tendens til yderligere at stige. Det er Loven af 1. April 1891 om en Ølskat, der er Aarsag hertil. Thi efter Ølskattens Indførelse er Forbruget af bajersk Øl taget af med ca. 15 pCt., medens Brændevinsforbruget er steget i omtrent samme Forhold.****) Den ved Skatten foranledigede Fordyrelse af det bajerske Øl har drevet de brede Befolkningsslags Forbrug af Alkohol fra det i fysiologisk Henseende mindre skadelige Øl over til Spritten under dens forskellige Navne: Brændevin, Cognac, Rom etc. Og denne Forskydning i Alkoholforbruget, der saaledes har fundet Sted siden Ølskatten traadte i Kraft, vil sikkert

*) Plus et Par mindre Afgifter, Licensafgifter og kommunale Octrois.

**) Landbrænderierne 15 pCt. mindre.

***) Landbrænderierne noget mindre.

****) Angivet i Potter Brændevin til 8° var Brændevinsproduktionen

i Aaret 1890:	30,787,000	Potter
— 1891:	32,947,000	—
— 1892:	34,973,000	—
— 1893:	35,881,000	—

fortsættes i stærkere Grad, naar Skatten fra 1. Oktober 1895 naar sin fulde Højde. Det Uføre, vi sidde i, er da i Virkeligheden blevet uddybet ved Ølskatten, og paa en slaaende Maade have Kjendsgjernerne bekræftet de Profetier, der udtaltes under Forhandlingerne om Ølskatten, at dennes sociale Virkninger nødvendigvis maatte blive skadelige, hvis den ikke efterfulgtes af en tilsvarende Forhøjelse af Brændevinsskatten. Skatte-reformen i 1891 var i Virkeligheden kun halvgjort Gjer-ning, og for Udvalget staar Brændevinsskattens For-
højelse som en nødvendig Følge af Ølskatten.

Den eneste Betænkelighed ved at forhøje Spiritus-
beskatningen og ved at indskrænke den frie Udskjæk-ning er, at den derved fremkaldte forøgede Indtægt for den langt overvejende Del faaes fra de ubemidlede Samfundsklasser, der alt forud betaler en rundelig Andel af de indirekte Skatter. Denne Ubillighed kan imidlertid hæves, naar man samtidig med at man lægger højere Skat paa den fattige Mands Drik nedsætter Tolden paa Nødvendighedsartikler og lægger en anelig Skattefor-
højelse paa de Velstaaendes Drik, paa Vin, Kognak o. desl., paa Luxusvarer, paa Tobak og Cigarer og maaske tillige paa The og Chokolade. Vi skulle derhos henlede Op-
mærksomheden paa, at man flere Steder i Udlandet — t. Ex. i Schweiz og i Rusland — i den nyeste Tid har søgt at fjerne den Ulempe ved Brændevinsbeskatningen, at den hviler saa uforholdsmæssig haardt paa den fattige Mands Drik, paa den Maade, at al Spiritus, der produ-
ceres i eller indføres til Landet, gaar gennem en Regje-ringsautoritets Hænder, saaledes at denne fastsætter Spiri-tusens Salgspris og tager sin Andel af denne som Skat. Ved denne Fremgangsmaade — det saakaldte Brænde-
vins-Regale — opnaas ikke alene, at Afgiften med Lethed kan sættes op, men tillige at Afgiften kan modereres efter Spiritusens Kvalitet, saa at de finere Kvaliteter, der drikkes af de Velhavende, betale en højere Afgift end de simple Kvaliteter. Og der opnaas tillige, at Spiri-

tus til industriel Brug eller til Husholdningsbrug kan helt fritages for Afgift. Vi tro, at denne Beskatningsmaade fortjente at tages under nærmere Overvejelse.

Men selv om man ved de nævnte Midler søgte saavidt mulig at bringe Forholdsmæssighed tilveje mellem den Byrde som den forøgede Spiritus- og Vin-Beskatning maatte lægge paa Befolkningen, saa vilde man dog næppe kunne undgaa, at de nederste Samfundslag blev trykket for haardt, og det vilde være et Retfærdighedskrav, at en større Del af den Indtægt, som det Offentlige fik ved disse Skatter, blev anvendt direkte til disse Samfundsklassers Vel; der vilde derved tillige kunne opnaas indirekte Fordel for Landbruget. Naar man anvendte en Del af de Summer, der indkom ved den forhøjede Brændevinsbeskatning, til at forbedre Landarbejdernes Stilling, til at gjøre dem Opholdet ude paa Landet lysere og mere tiltalende, til at aabne dem bedre Chancer for at komme frem og blive Ejere af Hus med en lille Jordlod, saa vilde man forhaabentlig bedre fastholde Arbejderne derude, formindske Udvandringen ind til Byerne og bort til fremmede Lande, man vilde altsaa bidrage til at skaffe Landbruget rigeligere Arbeidskraft og tillige en mere tilfreds, en sundere og kraftigere Landarbejderbefolkning. Det er en overmaade vanskelig Opgave at anvende paa rette Maade de Penge, der maatte blive tilstaaet af Brændevinsskattens eventuelle Forøgelse for disse Formaal; men det er en Sag af den største sociale Betydning, og det tør haabes, at selv om man i Begyndelsen er noget famlende, vil man lidt efter lidt finde ind paa den rette Vej.

Vi kunne ikke slutte denne Toldbetænkning uden ligesom i forrige Betænkning at fremhæve det Uheldige i at Danmark med sit lille og meget begrænsede Produktionsomraade staar isoleret, og det særlig i en Tid da

enhver Hensyntagen til tidligere fri Vareudvexling og nabovenligt Samkvem kun synes at staa i lav Kurs. Vi vide, at der kun er ringe Sandsynlighed for i Øjeblikket at faa gennemført en Toldunion med de andre to skandinaviske Riger, men dette maa ikke hindre os i denne som forrige Gang at udtale, at det uvivlsomt vil være i alle 3 Rigers Interesse, at der tilvejebringes en Tilnærmelse og gjensidig Tillempning paa Toldomraadet, og Landbruget bør stille sig sympathetisk overfor Bestræbelser i denne Retning. Ethvert af Rigerne kan byde hinanden Fordele af Vigtighed, men paa den anden Side ogsaa skade hinanden meget betydeligt. For Danmarks Vedkommende vilde Ophævelsen eller Nedsættelsen af Tolden paa nogle svenske og norske Produkter (som Jærn, Maskiner, Fisk o. s. v.) ikke være noget betænkeligt Offer, men af betydelig Vigtighed for Norge og Sverige. Omvendt vilde det for Danmark være af Betydning, om man til Gjengjæld kunde opnaa lettere, bedre og sikrere Betingelser for Udførsel til disse Lande af Landbrugsprodukter og Industriprodukter, der staa i nær Forbindelse med Landbruget. De 3 nordiske Riger spænde med deres vidtstrakte Natur-, Jordbund-, Hav- og Klimatforhold over en saa mangesidig Produktion, at den for en meget væsentlig Del kan fyldestgøre Befolkningens naturlige Behov; det vilde derfor være til alles Gavn, om vi stillede Udvekslingen frit, og samtidig dermed kunde vi med Rette og Fordel dels udelukke mangan overflødig Tilførsel fra andre Lande, dels tvinge disse til at byde os Begunstigelser overfor de Goder, de maatte ønske hos os, men som nu ikke veje med tilbørlig Kraft, fordi vi staa splittede. — Vi ere selvfølgelig ikke blinde for, at en saadan Ordning vil medføre betydelige Vanskeligheder, bl. a. paa Grund af bestaaende Traktater, der tilsikre andre Lande fra vor Side at blive behandlede som »de mest begunstigede Stater«, imod at en lignende Stilling er tilsikret os fra deres

Side; vi have kun villet pege paa den Retning for Udviklingen, vi anse ønskelig, ikke paa den Maade, hvorpaa eller de Midler hvorved det tilsigtede Maal kan søges naaet.

Til Slutning ønsker Udvalgets Flertal at bemærke, at medens den ovenstaaende Betænkning i det Store og Hele er et Udtryk for, hvad vi have kunnet slutte os om, og at vi navnlig ere enige om de Resultater, der findes uddragne af vore Forhandlinger, saa kan derimod godt det enkelte Udvalgsmedlem have ønsket Vægten af de Argumenter, der tale for eller imod Et eller Andet af de drøftede Punkter, lagt anderledes, uden at man dog har ment det nødvendigt at fremkomme med afvigende Udtalelser.

Kjøbenhavn, i November 1894.

J. C. la Cour,   **Chr. Fr. Danneskjold-Samsøe,**
 Præsident i d. k. d. Landhus-   Lehnsgreve, Landstingsmand.
 holdningsselskab.

V. Falbe-Hansen,   **H. Tilemann,**
 Professor, Dr. jur.   Godsinspektør, Mosager.

V. Ulrik,
 Forpagter af Sophiendal.

H. Hertel.

Hvorvel undertegnede Mindretal vilde tillægge det en ikke ringe Betydning under de foreliggende Forhold, om de noget forskellige Opfattelser, der i de senere Aar ere fremkomne blandt Landmændene angaaende »Landbruget og Toldreformen«, kunde udjævnes ved nøje Overvejelse af alle de vedrørende Forhold, forenet med gensidig Imødekommen, og hvorvel foranstaaende Betænkning bærer umiskendeligt Præg af, at dette Hensyn har været stærkt fremme under Udvalgets Samarbejde, og givet sig Udslag i det Resultat, hvortil man i Betænkningen er kommet med Hensyn til Toldbeskyttelse eller Ikke-Toldbeskyttelse for Landbrugets Produkter, et Resultat, hvortil Mindretallet i alt væsentligt kan slutte sig, om end noget mere i Resultaterne end i Begrundelsen deraf, saa har dog Dissensen paa enkelte Punkter — navnlig overfor Landbrugets og Industriens indbyrdes Forhold paa Toldomraadet — viist sig at være af saa betydningsfuld Natur, at jeg ikke har troet det forsvarligt at nøjes med at skyde mig ind under den almindelige Reservation i Betænkningens Slutning, men nødes til kortelig at motivere min Særstilling, for, belært af Erfaring fra Betænkningen af 1887, at forebygge mulig Misforstaaelse.

Den Kjendsgerning, at der navnlig siden vor nuværende Toldlovs Fremkomst er sket en stadig voksende Forskydning af Befolkningen fra Landet til Byerne, viser uimodsigeligt, at Landbruget under de hidtil bestaaende Forhold langt fra formaar at udvikle sig i samme Om-

fang som forskellige Erhverv i Kjøbstæderne. Det ligger da nær at spørge, om dette Forhold er begrundet i Landbrugets Mangel paa Evne til yderligere Udvikling, eller om det er paavirket af andre Forhold og da her særlig, om vore Toldforhold udøve nogen Indflydelse i saa Henseende.

Landbruget fordrer, for at udvikle sig i intensiv Retning, mere end de fleste andre Erhverv rigelig Arbejdskraft. Anerkjender man »den fuldeste Udnyttelse af vor Jords og vort Klimas Ydeevne som Nationens økonomiske Grundvold«, maa man derfor anse det for at være af indgribende Betydning, at Arbejdskraften kan skaffes til Veje i det fornødne Omfang.

En aarlig Afgang (i Følge de i Flertalsbetænkningen anførte statistiske Oplysninger) af 16,452 Individuer fra Landet, væsentlig af Arbejdsklassen, har meget naturligt fremkaldt en udbredt Mangel paa tilstrækkelig Arbejdskraft overfor det intensive Landbrugs Krav, og dette Forholds tiltagende Udvikling vil med absolut Sikkerhed føre til en Svækkelse og Tilbagegang af det danske Landbrugs Intensitet og derved af dets Evne til at være »Nationens økonomiske Grundvold«. Det maa derfor synes meget naturligt, at der hos Landmændene hersker temmelig udbredt Bekymring overfor dette Forhold, og at man søger efter Midler og Veje til at standse dets fortsatte stigende Udvikling, for saa vidt muligt at forebygge den derigennem truende Fare.

Udvandringen til fremmede Lande paavirkes væsentlig af Aarsager, overfor hvilke vi i sin Almindelighed staa temmelig magtesløse, og om end denne i Øjeblikket synes at være noget i Aftagende, saa ville Forholdene let paa kort Tid kunne ændre sig i modsat Retning. I Følge Flertalsbetænkningen bliver der ca. 7000 tilbage, der aarlig drage til de større Byer herhjemme. Omend der deriblandt findes en Del unge Mennesker, der lade sig drage til By-

erne af Hensyn til det friere og fornøjeligere Liv, der leves, saa lader det sig næppe bestride, at Byernes Tiltrækningskraft væsentligst maa søges i den — om end ofte kun indbildt — højere Arbejdsløn, som bydes ved de derværende Erhverv. Og at det er de forskellige toldbeskyttede Industrivirksomheder, der i denne Henseende drage i første Række, fremgaar klart af den Omstændighed, at det navnlig er til de Byer, hvor saadanne forefindes i større Udstrækning, at Tilstrømningen fra Landet finder Sted. Naar Udvalgets Flertal hævder, støttet til statistiske Oplysninger, at Storindustrien kun spiller en mindre Rolle i denne Henseende, da synes saaledes Kjendsgerningerne at tale imod de statistiske Tal, hvorved man sikkert har overset, at de større Industrivirksomheder fremkalde flere andre Erhverv omkring sig, der yderligere forøge Tilstrømningen fra Landet.

Det er meget naturligt, at den Fordyrelse, som den nuværende Toldbeskyttelse almindeligvis fremkalder paa det færdige Produkt, giver Industrien et Forspring med Hensyn til Arbejdslønnen fremfor de Erhverv, der ere ubeskyttede. Men det maa sikkert anses lige saa naturligt, at det ved en Toldrevision tages under nøje Overvejelse, om Forholdenes Udvikling fremdeles begrundes en saadan økonomisk Fortrinsret for et enkelt Erhverv uden Forurettelse af andre Samfundserhverv.

Jo større og vigtigere en Erhvervsgræn er, og under jo mere trykkende økonomiske Forhold den arbejder, desmere paabyder Samfundets Interesse at fremme og støtte dens Udvikling. I den førstnævnte Henseende er der vel næppe nogen, der endnu vil frakjende Landbruget Forrangen her i Landet, og kun de, der ere blinde for den store økonomiske Tilbagegang, som et temmelig brat indtraadt Nedslag i Salgsprodukternes Pris af mindst 25 pCt., forenet med et lignende Paalæg i Driftsomkostningerne, med absolut Sikkerhed maa medføre, vil falde paa at bestride, at Landbruget ogsaa desværre i sidste Hen-

seende staar i forreste Række for Tiden uden Udsigt til nogen snarlig Bedring af dette Forhold. Overfor denne Kjendsgerning, der yderligere stadfæstes af de dalende Priser paa Landejendommene, afgiver den toldbegunstigede Industris vedvarende stærke Udvikling en lige saa afgjort Kjendsgerning, der slaaende betegner de økonomisk gunstige Vilkaar, hvorunder den arbejder.

Naar det nu tages i Betragtning, at Landbruget gennem den ved Toldbeskyttelsen fremkaldte forhøjede Pris paa Industriprodukterne maa bære en væsentlig Del af den Understøttelse, der stiller Industrien saa gunstig i Forhold til Landbruget, da kommer man uvilkaarlig til at spørge, om dette Forhold ogsaa kan bestaa sin Prøve overfor en billig og retfærdig Betragtning. Og henses til Landbruget som »Nationens økonomiske Grundvold«, da fremkommer ganske naturlig yderligere det Spørgsmaal, om det er statsøkonomisk klogt at svække den Grundvold, hvorpaa det hele Samfund økonomisk skal hvile, især naar denne samtidig undermineres fra fremmed Side.

Hvis Udvalgets Flertal havde Ret i den Paastand, at Landbruget trænger til at bortskyde en Del af den Arbejdskraft, der bliver tilbage efter Udvandringen til fremmede Lande, fordi det ikke ser sig i Stand til at give den »en passende Anvendelse og en forsvarlig Eksistens« og fordi »der ellers meget hurtig paa Landet opsamles et stort Proletariat med stedse voksende Fattigbyrde osv.«, da vilde det unægtelig være et ikke ringe Lod i Vægtskaalen til Støtte for yderligere Udvikling af Industrien ved fortsat Toldbeskyttelse.

Som Mindretal maa jeg imidlertid nedlægge en bestemt Indsigelse imod, at der i en Betænkning, hvor Landbrugets og Industriens Forhold paa Toldomraadet skulle afvejes, bygges paa Forudsætninger, som jeg ikke kan erkjende at være i Overensstemmelse med de virkelige Forhold. Det er nemlig saa langt fra, at Landbruget er nødt til at skyde de 4 à 5000 Individider $\varnothing$: ca. 4 fra hvert Sogn, fra sig, som den højere Løn drager til

Byerne, idet Landbruget ikke blot med Lethed for lange Tider vilde kunne beskæftige og ernære disse, men at det endogsaa maa lide et trykkende Afsavn ved at disse drages fra det, et Afsavn, der giver sig talende Udtryk, dels i den derved fremkaldte Inddragning af udenlandsk Arbejdskraft, dels i den derved nødvendiggjorte Standsning af det danske Landbrugs Udvikling i intensiv Retning, hvilket sikkert i Længden vil komme til at udøve en følelig Indflydelse ikke alene paa Landbruget, men paa hele Samfundets økonomiske Stilling. Dertil kommer yderligere det meget væsentlige Moment, at der nu fra Statens Side synes at ville blive truffet alvorlige Foranstaltninger med det Formaal at knytte en Del af de jordløse Landarbejdere til selvstændige smaa Jordbrug, hvorved Landbrugets Evne til at beskæftige og ernære sin Befolkning yderligere vil forøges samtidig med, at en Udvikling i den anførte Retning utvivlsomt ikke alene vil virke til en i flere Henseender gavnlig Forbedring af Landarbejdernes Kaar, men ogsaa vil kunne faa en vidtrækkende social Betydning som medvirkende til at modarbejde den betænkelige Forøgelse af Proletariatet i de større Byer.

Medens Industriens Toldbeskyttelse vilde faa en vis Berettigelse i Flertallets Opfattelse af Landbrugets Arbejdsforhold, maa Mindretallet saaledes formene, at Spørgsmaalet bliver, om Toldbeskyttelsen bør opretholdes, trods den deprimerende Indflydelse, der ved det derved fremkaldte Afsavn af Arbejdskraft udøves paa Landbrugets intensive Udvikling, og trods de Samfundsfarer, der let ville flyde af den derved fremkaldte forøgede Tilvæxt i Byernes Proletariat.

Naar jeg som Mindretal kan glæde mig ved at være i Overensstemmelse med Flertallet i, at »Landbruget som den egentlige Bærer af Statens materielle Velfærd havde et begrundet Krav paa, at Hensynet til det blev eneraadende i vor Toldlovgivning, hvis det saa sig i Stand til at skaffe sin hele Arbejdskraft en passende Anvendelse og en for-

svarlig Existents*, og naar jeg efter Foranførte maa formene, at Landbruget er i Stand til at fyldestgøre denne Betingelse, da kan jeg selvfølgelig langt fra erkjende, at dette Hensyn sker Fyldest i vor nuværende Lovgivning, hvor Landbruget direkte ved den ved Toldbeskyttelsen fremkaldte Fordyrelse af sine Forbrugsartikler og indirekte ved et føleligt Afsavn i den tilstrækkelige Arbejdskraft maa bringe Ofre for Industriens frødige Udvikling, der derved faar et tilsvarende Pendent i Landbrugets Svækkelse. Landbruget maa have berettiget Grund til at kræve, at der ved en Toldrevision tages Sigte paa at bortskaffe dette Misforhold, og nedlægge bestemt Indsigelse mod, at andre Erhvervs Udvikling sker paa Landbrugets Bekostning.

Der har vel fra forskellig Side særlig udenfor Landbrugernes Kreds i de senere Aar hævet sig Røster med Paa-stand om, at det danske Landbrugs Evne til at være Samfundets økonomiske Bærer allerede har naaet sin yderste Grænse, og at det derfor bliver nødvendigt at have Opmærksomheden henvendt paa Fremkomsten og Udvidelsen af andre mere ubegrænsede Virksomheder, der i den Retning med større Betyggelse kunde afløse Landbruget, og man har forment, at Industrien særlig i saa Henseende vilde have lovende Betingelser. Ja, man er i den seneste Tid endogsaa kommen saa vidt, at disse Betragtninger særlig fremføres som dikterede af varm Interesse for Landbruget, idet man synes at have faaet den fikse Idé, at det for Landbruget næsten skulde være et Livsspørgsmaal at kunne afhænde sine Varer til Forbrugere i Indlandet fremfor til Udlandet, og at det derfor maatte være af yderste Vigtighed for Landbruget, at Kjøbstædernes Udvikling og Kjøbeevne hurtigst mulig søges fremmet paa enhver Maade. Hvorvel Landbrugets og Kjøbstaderhvervenes Reciprocitet og dennes Betydning for begge Parter ikke bør undervurderes, saa bære disse Betragtninger dog saa tydeligt Præg af, at Landbrugsforholdene ere sete paa temmelig lang Afstand og

under en temmelig skæv Synsvinkel, og deres Uholdbarhed er derfor, trods den store Sikkerhed og smukke Iklædning, hvormed de fremsættes — ledsaget af de taalmodige Tal — saa iøjnefaldende, at de næppe ville be-
daare andre, end hvem der selv ønsker det.

Det er en slaaende Sandhed, naar det i Flertalsbetænkningen hedder: »Af vore frugtbare Jorder er den Velstand vokset frem, der har bredt sig over vort Land, og paa vort Landbrugs Trivsel beror det, om Danmarks økonomiske Fremtid skal blive lys og klar«. — Det er igjennem Landbruget, at Værdierne skabes af Jordens Moderskød, det er Landbruget, der gjennem sin Overskudsudførsel henter Pengene hjem fra Udlandet til at dække vor Indførsel af fremmede Varer. Hvorledes kan man tænke sig, at noget andet Erhverv herhjemme og særlig at Industrien, der paa de fleste Omraader savner de naturlige Betingelser for en fyldig Udvikling, og som derfor selv erklærer, at Toldbeskyttelsen er en nødvendig Betingelse for dens Trivsel, tilnærmelsesvis skulde kunne overtage Landbrugets Plads i denne Henseende. For at dette kunde ske i et nævneværdigt Omfang, maatte den basere en stor Del af sin Afsætning paa Udlandet, men hvis dette virkelig kunde ske med Fordel, da bliver man let lidt tvivlende med Hensyn til Toldbeskyttelsens nuværende Nødvendighed overfor det indenlandske Forbrug. Der synes ikke godt at kunne tænkes noget mere bagvendt, end at ville støtte et Lands økonomiske Stilling paa en Erhvervsgren, som man samtidig frakjender Evne til at bære sig selv.

Af lige saa ejendommelig og misvisende Natur er den fabelagtige Højde, hvortil man fra forskjellig Side har søgt at opskrue Hjemmemarkedets Betydning for Landbruget. Vel findes der adskillige af Landbrugets Produkter, der mere eller mindre udelukkende ere henviste til Salg paa Hjemmemarkedet, men Hovedgrosset: Korn — i raa eller forædlet Skikkelse — maa

søge sin Afsætning baade paa Ind- og Udlandets Marked og netop derfor bliver det Udlandets Priser, der regulere og bestemme Priserne herhjemme. Det bliver derfor uden synderlig Værd for Landbruget, enten det afhænder sine Varer i Ind- eller Udland, det gjælder mere om at finde den rette Plads for den paagjældende Vare, i hvilken Henseende Udlandet faar en speciel Betydning som Aftager og bedst Betaler af de fleste af Landbrugets 1ste Klasses Varer. Dersom Udlandets Priser vilde paavirkes væsentlig i op- eller nedadgaaende Retning ved, at en større eller mindre Del af den nuværende Overskudsudførsel blev holdt tilbage paa Hjemmemarkedet, da vilde selvfølgelig en Udvidelse af dette være af Værdi for Landbruget, men Svingningerne i Hjemmeforbruget blive aabenbart for smaa til at kunne paavirke Udlandets store Marked i nogen nævneværdig Grad. At fremskynde Industriens Udvikling for ved den derved fremkaldte Forøgelse af Bybefolkningen og dennes Forbrug at udvide Hjemmemarkedet kan derfor ikke antages at ville særlig forøge Landbrugets Indtægter, saa meget mere som selv en nok saa forceret Forøgelse af Omflytningen fra Land til By ikke vilde give flere Munde at mætte og altsaa ikke et væsentlig forøget Forbrug af Landbrugets Produkter. Lige saa lidt som Landbruget kan underkjennde Hjemmemarkedets Betydning, lige saa lidt bør en Overvurdering deraf friste det til at købe en kunstig Udvidelse deraf til høj Pris, og lige saa lidt maa det overses, at det sikkert vilde se endnu mere kummerligt ud med Landbrugsprodukternes Pris herhjemme, hvis der ikke paa Udlandets Marked var Afsætning for Landbrugets Overproduktion, og denne saaledes var nødt til at kastes ud paa Markedet herhjemme.

Mindretallet kan derfor ikke erkjende, at hverken den af Udvalgets Flertal angivne Opfattelse af overflødig Arbejdskraft i Landbruget eller endnu mindre, at de andetsteds fra fremkomne mærkelige Paastande om Land-

brugets dalende samfundsbærende Evne og den overordentlige Betydning af Hjemmemarkedets Udvidelse, paa nogen Maade kan begrunde den begunstigede Stilling, som Industrien ved Toldbeskyttelsen indtager fremfor Landbruget.

At Landets Hovederhverv, Landbruget, stilledes lige med Industrien synes derfor at være en meget billig Fordring, og hvis Landbruget gennem en Toldbeskyttelse kunde værnes i Lighed med Industrien mod den tryk-kende udenlandske Konkurrence, da synes dette at være den letteste og mest naturlige Maade, hvorpaa dette Forhold kunde skaffes tilveje. Som det imidlertid er paa-vist i Flertalsbetænkningen, ere Forholdene her af den Natur, at Landbruget ikke gennem Toldbeskyttelse vil kunne opnaa nogen synderlig Vinding, og tilmed har det samlede Udvalg været enigt om at formene, at Landbruget paa de enkelte Poster, hvor der kunde opnaas en virkelig Fordel, burde give Afkald derpaa af Hensyn til, at de paagjældende Produkter høre ind under de brede Samfundslags absolute Livs-fornødenheder. Der synes saaledes, naar Partiet mellem Landbrug og Industri skulde gjøres lige, kun at være én Vej tilbage, nemlig Ophævelse af Industribeskyttelsen.

Det bør i denne Henseende ikke overses, at medens den nugjældende Toldlov fremkom under Forhold, hvor Landbruget var i stærk Opkomst og Industrien endnu stod paa temmelig svage Fødder, saa maa Forholdet nu i sin Almindelighed betegnes som omvendt. Nu er det Landbruget, der trænger haardt, i hvert Fald i fuldt saa høj Grad som Industrien til Støtte for økonomisk at kunne bestaa overfor Udlandets overvældende Konkurrence.

Naar Mindretallet desuagtet er enig med Flertallet i at indskrænke sig til at forlange Industriens Toldbeskyttelse modereret og fornuftig reguleret, da hviler dette alene paa en Hensyntagen til, at en stor Del af de

bestaaende toldbegunstigede Industrivirksomheder tildels ere fremkaldte af den nuværende Toldlov og opvoksede i Ly af denne, om end lidt ubesindig byggede paa Haabet om dennes vedblivende uforanderlige Gyldighed. Dette Hensyn bør dog ikke strækkes saa vidt, at det forhindrer, at baade Moderationen og Reguleringen sker i et rimeligt og fyldestgørende Omfang, og Mindretallet maa nedlægge bestemt Indsigelse imod, at Landbrugets indbildte overflødige Arbejdskraft og Hjemmemarkedets overdrevne Betydning for Landbruget blive brugte som Lod i Vægtskaalen til Fordeel for Industriens nuværende Toldbeskyttelse.

Uden at komme nærmere ind paa den af Udvalgsflertallet anstillede Beregning over Fordelingen mellem Land og By til Dækning af en ved en Toldrevision fremkaldt Nedgang i Toldintægterne, skal Mindretallet dog ikke undlade at bemærke, at en Omlægning af Toldskatten, hvorved der tages væsentligt Sigte paa særlig at overføre denne paa Værdi- og Luksusvarer, deri indbefattet saavel de simple som finere spirituøse Drikke, ikke absolut medfører en saadan Nedgang i Toldintægterne, at en ekstra Skatteudskrivning derved bliver nødvendig, og selv i saa Fald vilde det vist være meget tvivlsomt, om det til Grund for Flertallets Beregning liggende Fordelingsforhold mellem Land og By ved nøje Prøvelse vilde vise sig at hvile paa et saa billigt og retfærdigt Grundlag, at det kunde blive akcepteret af Lovgivningsmagtens Faktorer.

Med Hensyn til de vedhæftede Bilag, da har Mindretallet ikke kunnet tillægge disse saa tilstrækkelig Betydning i foreliggende Tilfælde, at deres Optagelse i Betænkningen derved synes begrundet.

F. Andersen.
Rosendal.

Efterskrift.

Flertallet maa, lige over for Mindretallets foranstaaende Udvikling om Folkebevægelsen fra Land til By og de dermed i Forbindelse staaende Forhold, fastholde sin Opfattelse, som den fremsættes S. 501 ff. og forvare sig mod, at der hos det har gjort sig den Opfattelse gjældende, at der for Tiden er en overflødig Arbejds-kraft i Landbruget, medens Mindretallet ligeledes fastholder sin i dets Betænkning udtalte Opfattelse af dette Spørgsmaal.

Flertallet og Mindretallet ere i alt væsentligt enige om Udtalelsen vedrørende Toldforholdene over for Landbrugsprodukter. Ligeledes ere de enige om Ønskeligheden af en forhøjet Brændevinsafgift paa det i Betænkningen afgivne Grundlag. Derimod er Mindretallet uenigt med Flertallet om det Omfang, hvori Industrien bør toldbeskyttes og særlig om Forholdet mellem Industriens og Landbrugets Toldbeskyttelse. Mindretallet godkjenner vel det samme Hovedprincip med Hensyn til Toldbeskyttelsen for Industrien, som Flertallet har opstillet, nemlig at Beskyttelsen bør modereres og fornuftig reguleres — for derigjennem at regulere Arbejdsvilkaarene for Landbruget —, men Mindretallet mener, at for at dette kan ske i et fyldestgjørende Omfang, kræves der en videre Gaaen i Retning af en Moderation af Industriens Toldbeskyttelse, end Flertallet — efter Mindretallets Mening — har antydet i Betænkningen Side 508 og 509.

F. Andersen,
Rosendal.

J. C. la Cour,
Præsident i d. k. d. Landhus-
holdningsselskab.

Chr. Fr. Danneskjold-Samsøe,
Lehnsgreve, Landstingsmand.

V. Falbe-Hansen,
Professor, Dr. jur.

H. Tilemann,
Godsinspektør, Mosager.

V. Ulrik,
Forpagter af Sophiendal.

H. Hertel.